
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LXXIX

SECTIO F

2024

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

WALDEMAR KOZYRA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5069-5080>

waldemar.kozyra@mail.umcs.pl

*Pierwszy okres transformacji społeczno-politycznej w Polsce
i jej wpływ na urząd wojewodów lubelskich (1989–1998)*

The First Period of Socio-Political Transformation in Poland
and Its Impact on the Office of Lublin Voivodes (1989–1998)

ABSTRAKT

Artykuł dotyczy pierwszego okresu transformacji społeczno-politycznej w Polsce, który w znaczący sposób wpłynął na działalność wojewodów lubelskich zarządzających strukturą administracji ogólnej na obszarze tzw. małego województwa lubelskiego w latach 1989–1998. Przeanalizowano w szczególności sytuację społeczno-polityczną w kraju i jej wpływ na funkcjonowanie Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie w okresach: Stanisława Sochaja – wojewody lubelskiego czasu przełomu (1988–1990); wojewodów „solidarnościowych” – dr. Jana Wojcieszczuka i Adama Cichockiego (1990–1993); pierwszego wojewody „postkomunistycznego” Edwarda Hunka oraz trzeciego wojewody „solidarnościowego” Krzysztofa Michalskiego (1993–1998).

Słowa kluczowe: transformacja społeczno-polityczna; wybory parlamentarne; wybory prezydenckie; wybory samorządowe; partie polityczne; wojewodowie lubelscy; Urząd Wojewódzki Lubelski; wojewodowie „solidarnościowi”; demokratyczne państwo prawa

WSTĘP

Przedmiotem artykułu są przemiany społeczno-polityczne w Polsce oraz ich wpływ na działalność wojewodów lubelskich w latach 1989–1998. Jest to pierwszy okres transformacji społeczno-politycznej w Polsce, który w znaczący sposób wpłynął na działalność wojewodów lubelskich zarządzających strukturą admini-

stracji ogólnej na obszarze tzw. małego województwa lubelskiego, istniejącego do 31 grudnia 1998 roku¹.

Bezpośrednią genezą przemian społeczno-politycznych w Polsce, rozpoczynających się od obrad „Okrągłego Stołu” w lutym 1989 roku, były procesy mające swój początek w drugiej połowie lat 80. XX wieku. W tym czasie w Polsce w przyspieszonym tempie narastał kryzys gospodarczo-społeczny, a jednocześnie zmieniała się na niekorzyść Związku Sowieckiego sytuacja geopolityczna na świecie. Przegrywał on wyścig gospodarczy, a zwłaszcza technologiczny i zbrojeniowy ze Stanami Zjednoczonymi i państwami Europy Zachodniej. Załamanie się „bloku państw socjalistycznych”, w tym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL), było już tylko kwestią czasu. W rezultacie rządząca krajem partyjno-wojskowa ekipa, na czele z gen. Wojciechem Jaruzelskim, wiosną 1989 roku dokonała zwrotu politycznego, rozpoczynając negocjacje z umiarkowanym skrzydłem obozu solidarnościowego². Jego reprezentacją był utworzony 18 grudnia 1988 roku Komitet Obywatelski przy Przewodniczącym Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego (NSZZ) „Solidarność” Lechu Wałęsie (KO „Solidarność”), liczący 135 osób. A. Friszke pisał:

Grupę najbardziej wpływową [w KO „Solidarność”] stanowili ci doradcy Związku, którzy wysunęli się na czoło w latach 1987–1988: Geremek, Mazowiecki, Wielowieyski, Stelmachowski, Bugaj, Kuroń, Michnik. W ich rękach spoczywało faktyczne, choć nie pisane, kierownictwo KO polegające na ustalaniu – we współpracy z Wałęsą – strategii politycznej³.

W Komitecie dominowała więc grupa określana jako „lewica solidarnościowa”⁴. Do KO „Solidarność” nie zostało dopuszczonych przez Lecha Wałęsę

¹ „Małe” województwo lubelskie istniało od 28 maja 1975 do 1 stycznia 1999 roku. Zob. W. Kozyra, *Urząd wojewody lubelskiego w latach 1919–2019. Sto lat funkcjonowania w różnych ustrojach politycznych i systemach administracyjnych*, Lublin 2019, s. 92, 119.

² W. Roszkowski, *Najnowsza historia Polski 1980–2006*, Warszawa 2006, s. 49 i n.; *Zmierzch dyktatury. Polska lat 1986–1989 w świetle dokumentów*, t. 1: *Lipiec 1986 – maj 1989*, wyb., wstęp i oprac. A. Dudek, Warszawa 2009; *Zmierzch dyktatury. Polska lat 1986–1989 w świetle dokumentów*, t. 2: *Czerwiec–grudzień 1989*, wyb., wstęp i oprac. A. Dudek, Warszawa 2010.

³ *Komitet Obywatelski przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie. Stenogram posiedzeń 7 XI 1987 – 18 XII 1988 – 23 IV 1989*, [w:] *Geneza i historia Komitetu Obywatelskiego*, oprac. M. Strasz, A. Friszke, Warszawa 2006, s. 47.

⁴ Lewica solidarnościowa to grupa działaczy i przywódców NSZZ „Solidarność” z lat 1980–1989. Składała się z różnych osób, których część (seniorzy ruchu) wywodziła się z frakcji rewizjonistycznej (puławskiej) działającej w ramach PZPR. W wyniku „wydarzeń marcowych 1968” została ona w większości z tej partii usunięta, a wraz z nią grupy pracowników i studentów Uniwersytetu Warszawskiego (Karol Modzelewski, Jacek Kuroń, Adam Michnik, Jadwiga Staniszkis) oraz innych ośrodków akademickich (Kraków, Wrocław, Gdańsk itd.). W konsekwencji w pierwszej połowie lat 70. XX wieku środowisko to przekształciło się w tzw. lewicę laicką – pierwszą jawnie opozycyjną grupę społeczno-polityczną głoszącą walkę z komunizmem, ale jednocześnie wyznającą przekonania lewicowe (laickość społeczeństwa i państwa, antyklerykalizm, socjaldemokratyzm, prawa czło-

i lewicę solidarnościową wiele środowisk działających w podziemiu solidarnościowym, a odwołujących się do tradycji chrześcijańsko-demokratycznych, liberalno-konserwatywnych czy katolicko-narodowych. Dotyczyło to przede wszystkim znacznej części prominentnych działaczy NSZZ „Solidarność” z lat 1980–1981, skupionych w Grupie Roboczej Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” (Marian Jurczyk, Andrzej Słowik, Seweryn Jaworski, Andrzej Gwiazda)⁵.

Rozmowy między stroną „rządowo-koalicyjną”, tj. Polską Zjednoczoną Partią Robotniczą (PZPR) i jej satelitami: Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym (ZSL), Stronnictwem Demokratycznym (SD) itp., reprezentowaną przez ministra spraw wewnętrznych gen. Czesława Kiszczaka, a stroną „opozycyjno-społeczną”, reprezentowaną przez przewodniczącego NSZZ „Solidarność” Lecha Wałęsę i KO „Solidarność”, rozpoczęły się naprzód w Magdalence pod Warszawą, a później odbywały się w Warszawie pod nazwą „Obrady Okrągłego Stołu”. Należy podkreślić, że w obradach tych jako „gwaranci społeczni” brali udział także przedstawiciele Kościoła katolickiego, ale przede wszystkim w tajnych rozmowach w Magdalence⁶. Obrady „Okrągłego Stołu” trwały od 6 lutego do 5 kwietnia 1989 roku⁷. Obóz rządzący, przystępując do tych obrad, miał jasno określony

wieka, zwalczanie ksenofobii i nacjonalizmu itp.). Po protestach robotniczych w Radomiu i Ursusie w czerwcu 1976 roku działacze lewicy laickiej zorganizowali pomoc represjonowanym robotnikom, powołując Komitet Obrony Robotników (KOR), a następnie Komitet Samoobrony Społecznej KOR (KSS KOR). W tym czasie jego czołowymi przedstawicielami byli: Jerzy Andrzejewski, Aniela Steinbergowa, Jan Józef Lipski, Antoni Macierewicz, Piotr Naimski, Jacek Kuroń, Adam Michnik, Jan Olszewski, Lech Kaczyński. W latach 1976–1980 środowisko korowskie stało się główną siłą polityczną powstałej w owym czasie antykomunistycznej „opozycji demokratycznej”, a po wybuchu strajków w sierpniu 1980 roku tworzyło grupę doradców strajkujących robotników w Gdańsku. Po powstaniu NSZZ „Solidarność” stało się jego elitą ekspercko-polityczną. Z czasem do tego środowiska dołączyli działacze m.in. Klubów Inteligencji Katolickiej, określane jako „lewica katolicka”. Zob. J.J. Lipski, *Komitet Obrony Robotników KOR – Komitet Samoobrony Społecznej*, Gliwice 1988, s. 41 i n.; A. Michnik, *Kościół – lewica – dialog*, Warszawa 2009, s. 11–13; A. Friszke (red.), *Solidarność Podziemna 1981–1989*, Warszawa 2006, s. 17 i n., 405 i n.; K. Trembicka, *Okrągły Stół w Polsce. Studium o porozumieniu politycznym*, Lublin 2003, s. 124–125.

⁵ J. Holzer, K. Leski, *Solidarność w podziemiu*, Łódź 1990, s. 133–134, 168–170, 172–173; A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001*, Kraków 2004, s. 16–17, 30–31; K. Trembicka, *op. cit.*, s. 125–127.

⁶ G. Górski, *Polonia Restituta. Ustrój państwa polskiego w XX wieku*, Lublin 2009, s. 208, przypis 4. Zob. także: A. Dudek, *Kontrolowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990*, Warszawa 2004.

⁷ K. Trembicka, *op. cit.*, s. 117–137. Autorka pisze: „Przy Okrągłym Stole eksperci [KO „Solidarność”], którzy nie piastowali funkcji związkowych, stanowili grupę kierowniczą. Skład delegacji opozycyjno-solidarnościowej koordynował Mazowiecki z zespołem, w skład którego weszli Gerek, L. Kaczyński, Bujak, Frasyniuk, Gil, Kuroń, Michnik i Trzeciakowski. Wałęsa po uroczystym otwarciu wyjechał do Gdańska, ale nie było wątpliwości, że to on był najważniejszą postacią po stronie opozycyjnej (...). Na podstawie analizy stenogramów obrad plenarnych, prac w zespołach roboczych oraz rozmów poufnych można stwierdzić, że główną rolę negocjacyjną odgrywali działacze o rodowodzie korowskim i członkowie KIK. Można zgodzić się z opinią A. Micewskiego (...),

cel strategiczny: uratowanie systemu, zachowanie władzy oraz wkomponowanie opozycji w system; uzyskanie legitymacji do dalszego rządzenia poprzez porozumienie się z częścią opozycji, przy pomocy której przeprowadziłby odgórne reformy gospodarcze, dzieląc się z nią odpowiedzialnością⁸.

Obrady zakończyły się podpisaniem „Porozumień Okrągłego Stołu”. Postanowiano w nich zgodnie z wcześniejszymi założeniami, że władzę w Polsce nadal w sposób monopolistyczny będzie sprawować PZPR i jej satelici, natomiast opozycja solidarnościowa będzie jawna (ponowna rejestracja NSZZ „Solidarność”), ale stale koncesjonowana (kontrolowana) przez władze państwowe. Strona rządowo-koalicyjna rozpoczęła szybko wcielanie „Porozumienia” w życie. Już na 4 czerwca 1989 roku wyznaczono częściowo wolne wybory do parlamentu PRL, tj. do Izby Poselskiej i nowej Izby Senackiej. W wyborach do Sejmu stronie rządowo-koalicyjnej zagwarantowano 65% miejsc poselskich, natomiast 35% pozostawiono do wolnego wyboru społeczeństwu zgodnie z demokratycznym prawem wyborczym. Natomiast w głosowaniu do Senatu wszystkie mandaty (100%) były wolne. O te 35% wolnych mandatów do Sejmu oraz o 100% wolnych mandatów do Senatu mogli ubiegać się wszyscy obywatele, tj. przedstawiciele strony solidarnościowej, obywatele niezrzeszeni, przedstawiciele obozu komunistycznego itp.⁹.

Wybory czerwcowe 1989 roku okazały się wielką klęską obozu komunistycznego. Społeczeństwo polskie jednoznacznie odrzuciło „Kontrakt Okrągłego Stołu” na rzecz przywrócenia w Polsce pełnej wolności politycznej, demokracji oraz suwerenności. Uznało, że obóz solidarnościowy zrealizuje ten program, dlatego też udzieliło mu pełnego poparcia. W konsekwencji KO „Solidarność” zdobył do

że tylko lewica opozycyjna (w literaturze przedmiotu i publicystyce określana jako lewica laicka i katolicka) posiadająca duży rozgłos za granicą (z czego zdawali sobie sprawę przedstawiciele władzy) była w stanie wynegocjować z komunistami częściowo wolne wybory parlamentarne” (*ibidem*, s. 124–125).

⁸ K. Trembicka (*ibidem*, s. 66) twierdziła, że komuniści zamierzali doprowadzić do ugody w kwestii prezydenta. Ich celem było również przeprowadzenie „szybkich i wspólnych wyborów parlamentarnych, wprowadzenie opozycji do parlamentu, rozstrzygnięcie wyników wyborów przed głosowaniem, ewentualnie – po wyborach – na cztery lata utworzenie wielkiej koalicji z udziałem »Solidarności« nowelizację ustawy o stowarzyszeniach. Wyznaczyli granicę dopuszczalnych ustępstw: dla opozycji 30%, a maksymalnie 35% miejsc w sejmie, mandaty radnych i senatorów, legalizacja »Solidarności«, umożliwienie działalności politycznej w stowarzyszeniach”. Ponadto uważali, że podejmują rozmowy tylko z częścią opozycji zorganizowaną bardzo słabo, zdezorganizowaną, niemającą w istocie poparcia Kościoła katolickiego, oraz z „liderem Wałęsą, którego nie szanowali (...). Mieli wysoką samoocenę wyrażającą się w przekonaniu o przewadze koncepcyjnej nad opozycją. Dowodzili, że proces reform nie może być dokonany przez inne ośrodki polityczne niż PZPR”.

⁹ *Porozumienia Okrągłego Stołu. Warszawa 6 lutego – 5 kwietnia 1989*, oprac. W. Salmonowicz, Olsztyn 1989; K. Trębicka, *op. cit.*, rozdziały II–IV; M. Kofta, A. Leszczyński (red.), *Psychologia Okrągłego Stołu*, Sopot 2019, s. 334–378.

Senatu na 100 mandatów senatorskich aż 99, a na 35% wolnych miejsc w Sejmie, tj. 161 mandatów poselskich – 160. Społeczeństwo odrzuciło także niemal w całości tzw. listę krajową, z której kandydowali czołowi funkcjonariusze rządzącej ekipy¹⁰. Wybory okazały się wstrząsem również dla strony opozycyjno-społecznej, która poważnie zaczęła obawiać się, że sytuacja w kraju wymknie się spod wszelkiej kontroli. Stąd też szybko zgodziła się, by w wyniku upadku listy krajowej i groźby utraty przez obóz rządzący 33 mandatów do Sejmu zmienić ordynację wyborczą w trakcie wyborów (przed II turą [sic!]) i umożliwić obsadzenie tych mandatów przez rządzących¹¹. Kierownictwo to honorowało nadal postanowienia „Okrągłego Stołu”, godząc się, by urząd Prezydenta PRL objął gen. W. Jaruzelski, a urząd premiera – gen. C. Kiszczak. Jednakże tak ugodowa postawa przywódców „Solidarności” zaczęła wywoływać gwałtowne protesty w zakładowych strukturach odradzającej się NSZZ „Solidarność” oraz w terenowych strukturach KO „Solidarności”. Przywódcy opozycji (lewica solidarnościowa) postanowili więc usztywnić swoje stanowisko, domagając się modyfikacji postanowień politycznych „Okrągłego Stołu” poprzez żądanie współudziału w rządzeniu krajem. Ostatecznie 3 lipca 1989 roku A. Michnik w „Gazecie Wyborczej” ogłosił artykuł pt. *Wasz prezydent, nasz premier*, w którym zaproponował „sojusz demokratycznej opozycji z reformatorskim skrzydłem obozu władzy”. Polegałby on na tym, że prezydentem PRL zostałby przedstawiciel obozu komunistycznego, a premierem – z misją utworzenia nowego rządu – przedstawiciel „Solidarności”¹². Była to zatem zasadnicza modyfikacja „Porozumień Okrągłego Stołu”, gdyż strona solidarnościowa nie zamierzała być odtąd tylko jawną, ale stale w mniejszości opozycją, lecz zażądała współrządzenia krajem. Mimo pewnych oporów w łonie kierownictwa strony rządowo-koalicyjnej (gen. C. Kiszczak) przyjęła ona propozycję A. Michnika. W konsekwencji już 19 lipca 1989 roku gen. W. Jaruzelski został wybrany przez Zgromadzenie Narodowe prezydentem PRL, a następnie powierzył w dniu 24 sierpnia 1989 roku funkcję premiera i misję tworzenia rządu jednemu z przywódców opozycji solidarnościowej – Tadeuszowi Mazowieckiemu. Ostatecznie 12 września 1989 roku powołał on rząd koalicyjny, składający się z przedstawicieli przegranego obozu komunistycznego i zwycięskiej opozycji solidarnościowej. Był to zatem rząd „historycznego kompromisu”. Gabinet

¹⁰ G. Górski (*op. cit.*, s. 211) pisał: „Wybory, które odbyły się 4 czerwca 1989 roku, przekreśliły plany reżimu komunistycznego. W mniej ważnych faktycznie, ale ważniejszych symbolicznie wyborach do Senatu opozycja uzyskała 99 ze 100 mandatów. Był to czytelny dowód pełnej klęski władzy”. Zob. A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–1995*, Kraków 1997, s. 46–47.

¹¹ M. Rakowski, *Najszybsze wybory w najnowszej historii Polski. Zmiana ordynacji pomiędzy dwiema turami głosowania w czerwcu 1989 roku*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2019, t. 22, s. 333–349.

¹² A. Michnik, *Wasz prezydent, nasz premier*, „Gazeta Wyborcza”, 3.07.1989; A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 64–66.

T. Mazowieckiego rozpoczął pracę na rzecz budowy struktur nowego państwa, Polski demokratycznej oraz gospodarki wolnorynkowej¹³.

Tadeusz Mazowiecki w swoim sejmowym *exposé* zadeklarował politykę „grubej kreski”, czyli utrzymanie w kraju spokoju i obronę praworządności poprzez zapobieżenie ewentualnemu rewanzowi społeczeństwa na przedstawicielach obozu komunistycznego w duchu odpowiedzialności zbiorowej. Jej celem było też zminimalizowanie domniemanego oporu służb bezpieczeństwa i wojska przeciwko przemianom demokratycznym. Faktycznie „gruba kreska” oznaczała zaniechanie rozliczenia ponad 40 lat funkcjonowania w Polsce reżimu komunistycznego przez nowy rząd i związane z nim kierownictwo „Solidarności”. Bardzo szybko społeczeństwo zauważyło, że wśród powszechnej pauperyzacji bogacili się byli dygnitarze partyni, którzy odchodząc ze sceny politycznej, uwłaszczali się na majątku państwowym. Respektując ducha „Okrągłego Stołu”, część elity solidarnościowej poprzez tworzenie nowych stosunków politycznych w kraju przyjęła zasadę pojednania z dawnymi wrogami. Zapomniała przy tym, że osobiste przebaczenie nie może być rozciągnięte na cały system władzy oraz że wybaczyć można we własnym imieniu, ale nie za cały naród. Już wkrótce zaczęło się okazywać, że takie pojednanie umacniało poczucie bezkarności winnych oraz społeczną niewiarę w praworządność. Taktyka ta dawała pezetpeerowcom i ich akolitom wiele czasu, by ubezpieczyć swój odwrót. Kiedy więc dokonywano pierwszych kroków usuwających symbole dawnej władzy, całe jej segmenty zmieniały jedynie nazwy, zachowując struktury i tożsamość¹⁴.

STANISŁAW SOCHAJ – WOJEWODA LUBELSKI CZASU PRZEŁOMU (1988–1990)

Rząd T. Mazowieckiego skrupulatnie realizował politykę „grubej kreski”. Przez pierwsze miesiące (przełom 1989/1990) koncentrował się na podstawowych zmianach gospodarczych i konstytucyjno-ustrojowych¹⁵, natomiast nie

¹³ W. Kozyra, *Urząd wojewody...*, s. 97–98; W. Roszkowski, *op. cit.*, s. 99–103, 118–124.

¹⁴ W. Roszkowski, *op. cit.*, s. 124–130; W. Kozyra, *Urząd wojewody...*, s. 113–114.

¹⁵ W dniu 17 grudnia 1989 roku rząd przygotował pakiet ustaw gospodarczych będących podstawą tzw. planu Balcerowicza, który oficjalnie wszedł w życie 1 stycznia 1990 roku. Był on prostą realizacją zaleceń Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz Banku Światowego. Zakładał: 1) reformę finansów państwowych i odzyskanie równowagi budżetowej; 2) wprowadzenie mechanizmów rynkowych; 3) przekształcenia własnościowe w gospodarce. Natomiast 29 grudnia 1989 roku Sejm Kontraktowy dokonał po raz pierwszy nowelizacji obowiązującej nadal Konstytucji PRL z 1952 roku. Przede wszystkim zmienił nazwę państwa z „Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” na „Rzeczpospolitą Polską” oraz uznał ją „demokratycznym państwem prawa urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej”. Odrzucił też obowiązujące dotąd wszystkie zapisy Konstytucji dotyczące ideologii komunistycznej, ustroju PRL i jej sojuszków międzynarodowych. Zob. R. Ślęzak, *Samozagłada polskiej gospodarki (1989–2016). Lektura dla każdego rodaka*, Warszawa 2021, s. 26–35; M. Kallas, *Historia ustroju Polski X–XX wiek*, Warszawa 2003, s. 521–526.

było żadnych zmian w strukturach terenowych państwa, administracji rządowej oraz radach narodowych. W tym czasie wojewodą lubelskim był – powołany 25 maja 1988 roku przez rząd komunistyczny, a z rekomendacji ZSL – Stanisław Sochaj¹⁶. Ekipa Mazowieckiego zamiast ogłosić wiosną 1990 roku nowe, w pełni demokratyczne, pięcioprzymiotnikowe wybory parlamentarne, zajęła się wdrażaniem w życie planu gospodarczego wicepremiera Balcerowicza, pracami nad ustawodawstwem samorządowym oraz przygotowaniem do wyborów, ale samorządowych¹⁷.

Proces przekształcania systemu rad narodowych w struktury samorządu terytorialnego rozpoczął się od uchwalenia przez Sejm pakietu ustaw samorządowych, na czele z ustawą z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym¹⁸. Ustawa ta rozpoczynała rzeczywistą przebudowę ustroju polskiej administracji terenowej, odrzucając sowiecki model administracji państwowej opartej na systemie rad narodowych na rzecz polskiego, przedwojennego modelu administracji publicznej, odwołującej się do konstrukcji państwa prawnego, będącego podstawą współczesnego państwa liberalnego i demokratycznego¹⁹. Przewidywała wprowadzenie jednostopniowego samorządu terytorialnego i – w formie delegacyjnej – samorządu wojewódzkiego. W miejsce istniejących w PRL rad narodowych utworzono rady gmin o znacznie większych uprawnieniach. Kluczowym elementem ich pozycji była niezależność finansowa. Nowo wybrane rady gmin miały powołać swoje władze wykonawcze: prezydentów miast (w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców oraz tych, gdzie dotąd byli prezydenci, czyli praktycznie w większości miast powyżej 50 tys. mieszkańców), burmistrzów (w mniejszych miastach) oraz wójtów (w gminach wiejskich). Ustawa marcowa rozpoczęła też proces przebudowy administracji rządowej, nadając dotychczasowym wojewodom nowe zadania w zakresie nadzoru nad samorządem gminnym (art. 86)²⁰.

¹⁶ W. Kozyra, *Urząd wojewody...*, s. 192–194. Szerzej zob. *Stulecie administracji rządowej w województwie lubelskim*, koncepcja albumu M. Szumiło, A. Strzępka, Lublin 2019.

¹⁷ Dość powiedzieć, że w procesie przemian społeczno-politycznych Polska na tle Europy Środkowo-Wschodniej znajdowała się coraz bardziej w tyle. I tak wybory powszechne odbyły się w Niemieckiej Republice Demokratycznej 18 marca 1990 roku, na Węgrzech – 25 marca 1990 roku (druga tura: 8 kwietnia 1990), w Czechosłowacji – 8–9 czerwca 1990 roku, w Bułgarii – 8 czerwca 1990 roku. Zob. A. Ptak, J. Rydel, J.J. Węc (red.), *Najnowsza historia świata 1945–1995*, Kraków 1997, s. 717–718, 723, 730.

¹⁸ Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95.

¹⁹ Zob. J. Rogulski, *Samorząd III Rzeczypospolitej. Koncepcje i realizacja*, Warszawa 2000.

²⁰ W. Kozyra, *Polska tradycja samorządowa i jej wpływ na kształt samorządu terytorialnego w III Rzeczypospolitej*, [w:] *25 lat polskiej samorządności. Samorząd terytorialny Europy Środkowo-Wschodniej a model samorządu terytorialnego dla Ukrainy*, red. I. Lasek-Surowiec, Chełm 2016, s. 24–40; M. Szukała, *Wybory samorządowe w 1990 r. to pierwsze w III RP w pełni wolne wybory*, 27.05.2020, <https://kultura.gazetaprawna.pl/artykuly/1479510,wybory-samorzadowe-1990-solidarnosc.html> (dostęp: 20.11.2024).

Zasadnicze zmiany w zakresie podstaw prawnych, organizacji i funkcjonowania rządowej administracji ogólnej, w tym wojewodów i podległych im urzędów wojewódzkich, przyniosła ustawa z dnia 22 marca 1990 roku o terenowych organach rządowej administracji ogólnej²¹. Od jej wejścia w życie datuje się koniec dziejów dotychczasowej, komunistycznej administracji rządowej. Odtąd wojewodowie otrzymali zupełnie nowe umiejscowienie i zadania w strukturze administracji państwa, ją samą zaś zaczęto nazywać „administracją publiczną”, a nie „administracją państwową”. Ustawa z dnia 22 marca 1990 roku zrywała z peerelewskim modelem rządowej administracji terenowej na rzecz przedwojennego modelu administracji rządowej – ogólnej (politycznej), opartego na rozporządzeniu Prezydenta RP z dnia 19 stycznia 1928 roku o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej²². Model ten odwoływał się również do struktur administracji publicznej, charakterystycznych dla konstrukcji państwa prawnego, będącego podstawą ustrojów państw ówczesnej Europy Zachodniej, integrującej się w ramach Wspólnot Europejskich, a następnie Unii Europejskiej. Ustawa z dnia 22 marca 1990 roku o terenowych organach rządowej administracji ogólnej w art. 1 stanowiła, że odtąd zadania administracji rządowej w terenie wykonują: a) wojewodowie i podporządkowane im organy, jako organy administracji ogólnej; b) terenowe organy administracji podporządkowane bezpośrednio ministrom, jako organy administracji specjalnej; c) organy gminy działające w ramach zadań zleconych.

Zgodnie z ustawą z dnia 22 marca 1990 r. zasadnicze zadania wojewody były następujące: 1) reprezentowanie rządu na obszarze województwa; 2) wykonywanie nadzoru nad organami samorządu terytorialnego w trybie i granicach określonych odrębnymi ustawami; 3) rozpatrywanie spraw należących do jego zakresu działania; 4) w postępowaniu administracyjnym pełnienie roli organu wyższego stopnia w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego w stosunku do: a) kierowników rejonowych urzędów rządowej administracji ogólnej, b) organów samorządu terytorialnego w zakresie realizowanych przez nie zleconych zadań administracji rządowej; 5) załatwianie wszystkich spraw z zakresu administracji rządowej w województwie niezastrzeżonych dla innych organów tej administracji; 6) wydawanie rozporządzeń, zarządzeń i decyzji administracyjnych (art. 2–4).

Omawiany akt prawny ustanawiał też dodatkowy szczebel administracji rządowej w województwie, którym były rejonowe organy rządowej administracji ogólnej na czele z kierownikami urzędów rejonowych. Podlegali oni wojewodzie

²¹ Dz.U. 1990, nr 21, poz. 123.

²² Dz.U. 1928, nr 11, poz. 86. Zob. także: W. Kozyra, *Znaczenie polskiej tradycji administracyjnej dla administracji publicznej III Rzeczypospolitej*, „Dzieje Najnowsze” 2018, t. 50, nr 3, s. 239–262.

i stanowili pierwszą instancję rządowej administracji ogólnej, a wojewodowie – drugą. Ich zadaniem było wykonywanie określonych w ustawach szczegółowych kompetencji rządowej administracji ogólnej (art. 6). Ustawa z dnia 22 marca 1990 roku stwierdzała, że jednostkami zasadniczego podziału terytorialnego stopnia podstawowego są gminy, a jednostkami zasadniczego podziału terytorialnego dla wykonywania administracji rządowej są województwa. Natomiast pomocniczą jednostką podziału w ramach podziału wojewódzkiego był rejon administracyjny (art. 49). W konsekwencji utrzymano dotychczasowy podział administracyjny państwa na 49 województw²³.

Dopiero po wejściu w życie ustaw marcowych z 1990 roku rząd pod nadzorem wojewodów mógł przeprowadzić wybory do podstawowego szczebla samorządu terytorialnego, czyli do gmin. Wybory samorządowe odbyły się 27 maja 1990 roku. W województwie lubelskim nadzorował je wojewoda Stanisław Sochaj. W ich wyniku mieszkańcy Polski wybierali składy: 2383 rad gmin, 145 rad miejskich w miastach do 40 tys. mieszkańców, 110 rad miejskich w miastach powyżej 40 tys. mieszkańców, 574 rad gminno-miejskich oraz 7 rad dzielnic miasta stołecznego Warszawy. Radnych wybierano w 47 997 okręgach wyborczych (47 254 jednomandatowych i 743 wielomandatowych). W wyborach majowych wzięło udział zaledwie 42% uprawnionych do głosowania. Był to wynik słabszy niż w elekcji do Sejmu Kontraktowego z 4 czerwca 1989 roku, kiedy to do urn wyborczych w pierwszej turze poszło 62% uprawnionych. Frekwencję nieco wyższą od średniej udało się uzyskać w okręgach jednomandatowych²⁴.

W wyborach samorządowych zwycięstwo odniosły Komitety Obywatelskie „Solidarności”, zdobywając łącznie ponad 53% oddanych głosów. Drugie miejsce (24% głosów) zajęły komitety lokalne. Zaledwie 4% uzyskało, przekształcone faktycznie z ZSL, Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL). Po rozwiązaniu pod koniec stycznia 1990 roku PZPR i powołaniu w jej miejsce już postkomunistycznej Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej (SdRP) wydawało się, że osiągnie ona znaczący wynik wyborczy. Stało się jednak inaczej, gdyż SdRP otrzymała tylko 2,7%, czyli prawie tyle samo co dawniej satelickie SD – 2,1%. Jednocześnie antykomunistyczna Konfederacja Polski Niepodległej (KPN) otrzymała tylko około 1%. W Lublinie wybory wygrał KO „Solidarność”, uzyskując w Radzie Miejskiej 38 mandatów (na 55 możliwych), tj. 69%. Pierwszym demokratycznym prezydentem Lublina został dr Sławomir Janicki z lokalnego Komitetu Obywatel-

²³ Zob. załącznik nr 2 do ustawy z dnia 22 marca 1990 roku – Wykaz województw, ich nazw oraz siedzib wojewodów.

²⁴ R. Miernik, *Charakterystyka wyborów samorządowych w Polsce*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2019, t. 24, s. 88–90; M. Szukała, *op. cit.*; Pracownia Historii Mówionej, *Wybory samorządowe w 1990 roku*, <https://teatrnn.pl/lublin-fotografia/wybory-samorzadowe-w-1990-roku> (dostęp: 20.11.2024). Obliczenia własne autora.

skiego²⁵. Należy podkreślić, że po wyborach samorządowych z 27 maja 1990 roku zostały utworzone na szczeblu ówczesnych 49 województw sejmiki wojewódzkie. Tworzyli je reprezentanci gmin z terenu danego województwa. Wyboru delegatów do poszczególnych sejmików dokonywały rady gmin. Sejmiki wojewódzkie pełniły funkcje opiniotawcze i reprezentacyjne. Funkcjonowały przy nich kolegia odwoławcze, które orzekały w sprawach odwołań od decyzji administracyjnych wójtów i burmistrzów. W województwie lubelskim pierwszym przewodniczącym Lubelskiego Sejmiku Samorządowego (LSS) z ramienia KO „Solidarność” został Norbert Wojciechowski²⁶.

Wybory samorządowe z 1990 roku były znaczącym sukcesem KO „Solidarności”, ale jednocześnie ujawniły apatię społeczeństwa, coraz bardziej rozczarowanego rządami T. Mazowieckiego i działaniami kierownictwa obozu solidarnościowego. Zwłaszcza jego terenowe struktury w zasadzie nie akceptowały polityki „grubej kreski”, domagając się coraz natarczywiej rozliczenia ponad czterdziestoletnich rządów komunistycznych w Polsce. W konsekwencji latem 1990 roku przewodniczący NSZZ „Solidarność” L. Wałęsa oraz kierująca obozem Komitetów Obywatelskich „Solidarności” lewica solidarnościowa (B. Geremek, J. Kuroń, A. Michnik, K. Modzelewski, L. Kaczyński, J. Olszewski, A. Macierewicz, J. Kaczyński) postanowili rozbić ten obóz na dwa skrzydła – bloki. Rozbicie to (Lecha Wałęsy „wojna na górze”) w znakomity sposób wyhamowało dynamikę procesu zmian w Polsce, zmierzających do dekomunizacji systemu społecznego i państwowego. Dawało też dalsze miesiące spokoju obozowi komunistycznemu (postkomunistycznemu), gruntującemu swoją uprzywilejowaną pozycję w tworzącej się Polsce demokratycznej i wolnorynkowej (III Rzeczypospolitej).

I tak Tadeusz Mazowiecki szybko stał się patronem skrzydła „zachowawczego” obozu solidarnościowego, grupującego część prokomunistyczną lewicy solidarnościowej. Tworzyli go czołowi działacze KO „Solidarności”: B. Geremek, A. Michnik, J. Kuroń, Jan Lityński, Henryk Wujec, Zofia Kuratowska, Zbigniew Bujak, Władysław Frasyniuk. W dniu 16 lipca 1990 roku utworzyli oni w Warszawie partię postsolidarnościową – Ruch Obywatelski–Akcja Demokratyczna (RO-AD), która z czasem przekształciła się w Unię Demokratyczną (UD), a ta z kolei w Unię Wolności (UW). Powstanie RO-AD miało przełomowe znaczenie dla dziejów polskiego życia ideowo-politycznego w III Rzeczypospolitej. Otóż

²⁵ M. Szukała, *op. cit.*; Pracownia Historii Mówionej, *Wybory...*; Pracownia Historii Mówionej, *Jak nie zostałem prezydentem Lublina – Tomasz Chareźński – fragment relacji świadka historii z 9 stycznia 2014*, <https://teatrnn.pl/historiamowiona/fragmenty/jak-nie-zostałem-prezydentem-lublina-tomasz-charezinski-1> (dostęp: 20.11.2024). Obliczenia własne autora.

²⁶ N. Wojciechowski był przewodniczącym LSS w latach 1990–1994, a wiceprzewodniczącym – w latach 1994–1998. Zob. Encyklopedia Solidarności, *Norbert Jan Wojciechowski*, https://archive.is/20160811151252/http://www.encysol.pl/wiki/Norbert_Jan_Wojciechowski#selekcja-169.298-169.373 (dostęp: 20.11.2024).

w programie tej partii po raz pierwszy zaprezentowano zasadniczą wizję nowej Polski – kraju demokratycznego, europejskiego, po prostu nowoczesnego. Podstawą tej wizji były następujące idee i wartości: laickość społeczeństwa i państwa, antyklerykalizm, kosmopolityzm, socjaldemokratyzm, liberalizm, gospodarka wolnorynkowa, społeczeństwo otwarte, walka z nietolerancją, nacjonalizmem, ksenofobią. W polityce wschodniej zaś antyrosyjskość, a jednocześnie sojusz z państwami postsowieckimi: Litwą, Łotwą, Estonią, Białorusią, a zwłaszcza Ukrainą. W polityce zachodniej miały dominować proeuropejskość (wejście Polski do Wspólnot Europejskich) oraz proatlantyckość (ścisły sojusz z USA i szybkie wejście Polski do Paktu Północnoatlantyckiego – NATO)²⁷.

Marcin Celiński, założyciel RO-AD, po latach wspominał:

W dzisiejszych kategoriach pewnie nazwalibyśmy program ROAD-u politologicznie socjalliberalnym. ROAD był liberalny światopoglądowo. Mało kto pamięta, że pierwszy zgłosił protest przeciwko wprowadzeniu religii do szkół. Z drugiej strony był liberalny gospodarczo, ale z pewnym otwarciem na mechanizmy socjalne i osłonowe. Tak wyglądał pierwszy program Polski otwartej, Polski dosyć liberalnej, jak na tamte czasy. W dzisiejszych kategoriach być może ten program uznalibyśmy za umiarkowanie liberalny. W 1990 roku był on rewolucyjnie otwarty. Oczywiście nie można powiedzieć, że program był kompletny, bo ROAD tak naprawdę po przyjęciu założeń programowych, po wielkiej dyskusji w strukturach terenowych, wszedł w Unię Demokratyczną. (...) ROAD powstawał na zasadzie tych, którzy słusznie czy nie słusznie, byli nazywani lewicą solidarnościową, czyli tych, którzy byli mniej nacjonalistyczni, mieli pomysł na bardziej otwarte państwo. Linia sporu były także reformy gospodarcze. ROAD przy różnym swoim lewicowym zabarwieniu akceptował zmiany związane z otwartą gospodarką rynkową²⁸.

Odtąd głównym wrogiem skrzydła prokomunistycznego lewicy solidarnościowej nie był już obóz komunistyczny, który uznano za ważną część składową Polski demokratycznej, postępowej, otwartej. Jego wrogiem była Polska jako państwo narodu polskiego. Polska tradycjonalistyczno-patriotyczna, uznająca autorytet Kościoła katolickiego i przywiązana do wartości chrześcijańskich. Polska kultywująca z jednej strony tradycje lewicy patriotycznej (socjaliści polscy), ruchu ludowego, chrześcijańsko-demokratycznego (zwłaszcza chadeckich związków zawodowych), a z drugiej tradycje narodowej demokracji i ruchów konserwatywnych; odwołująca się do zasad cywilizacji łacińskiej²⁹.

²⁷ *Deklaracja Założycielska ROAD*, [w:] *Programy partii ugrupowań parlamentarnych 1989–1991*, oprac. I. Słodkowska, cz. 1, Warszawa 1995, s. 212 i n.; A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 127–128. Zob. także: R. Kuźniar, *Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*, Warszawa 2012.

²⁸ Pracownia Historii Mówionej, *Program ROAD-u – Marcin Celiński – fragment relacji świadka historii*, <https://biblioteka.teatrn.pl/dlibra/publication/edition/50105/content> (dostęp: 20.11.2024).

²⁹ J.J. Lipski, *Idea Katolickiego Państwa Narodu Polskiego. Zarys ideologii ONR „Falanga”*, Warszawa 2015; A. Michnik, *Polskie pytania*, Warszawa 2009; C. Bouyeure, *Adam Michnik. Biografia. Wymyślić to, co polityczne*, Kraków 2007, s. 324–361; A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 95–66.

Natomiast Lech Wałęsa zaczął prowadzić skrzydło „reformatorskiemu” obozu solidarnościowego, w którym skupiła się część antykomunistyczna lewicy solidarnościowej. M. Celiński tak tę kwestię postrzegał:

Wałęsa zaczął konstruować ruch na bazie tak zwanych „prawdziwków solidarnościowych”, czyli tych ludzi z opcji bardziej narodowej, nacjonalistycznej, takiej bardziej etatystycznej. To był silny ruch w „Solidarności” i Wałęsa na tym budował swoje zaplecze. Do jakiegoś stopnia opierając się o różnych innych. Ci różni inni także zaczęli się skupiać³⁰.

Generalnie rzecz ujmując, wokół L. Wałęsy zaczęli gromadzić się działacze solidarnościowi domagający się „przyspieszenia” reform społeczno-politycznych w kraju, a zwłaszcza jednoznacznego ograniczenia pozycji w strukturach państwowych i społeczno-gospodarczych ludzi dawnego obozu władzy. Oprócz L. Wałęsy przewodzili im: J. Kaczyński, J. Olszewski, L. Kaczyński, Adam Glapiński, Jan Parys, A. Macierewicz, Ludwik Dorn. Już 12 maja 1990 roku grupa ta powołała partię zwolenników Lecha Wałęsy pod nazwą Porozumienie Centrum (PC), na czele której stanął Jarosław Kaczyński. Późniejsze nazwy to: Komitet Wyborczy Porozumienie Obywatelskie Centrum (KW POC) oraz Porozumienie Centrum – Zjednoczenie Polskie (PC-ZP). Program partii bardzo ogólnie odwoływał się do wartości liberalnych i chrześcijańsko-demokratycznych, ale w rzeczywistości za całą jej centroprawicowość stanowił antykomunizm, a później dekomunizacja. W polityce zagranicznej program PC w istocie niczym nie się różnił od programu RO-AD. I tak w polityce wschodniej ugrupowanie to głosiło antyrosyjskość, tyle że jeszcze bardziej radykalną, a także sojusz z państwami bałtyckimi, Białorusią oraz wyjątkową proukraińskość. W polityce zachodniej PC dążyło do szybkiego wejścia Polski do Unii Europejskiej, ścisłego sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi oraz wejścia Polski do NATO³¹.

W województwie lubelskim przez prawie cały okres rządów T. Mazowieckiego funkcję wojewody pełnił Stanisław Sochaj. Od 29 grudnia 1989 roku, gdy państwo polskie otrzymało nazwę „Rzeczpospolita Polska”, był jej pierwszym wojewodą lubelskim. W wyniku działań wojewody 10 października 1989 roku nastąpiło otwarcie bardzo ważnej arterii komunikacyjnej Lublina – Trasy W–Z na całej długości (13,2 km), tj. od alei Warszawskiej do Kalinówki. W dniu 1 stycznia 1990 roku pod jego nadzorem zaczęła funkcjonować centrala Banku Depozytowo-Kredytowego – jednego z dziewięciu powołanych w kraju państwowych banków komercyjnych. Jego prezesem został Włodzimierz Kosacki, uprzednio dyrektor oddziału Narodowego Banku Polskiego (NBP) w Lublinie. Wojewoda S. Sochaj był też od-

³⁰ Pracownia Historii Mówionej, *Program ROAD-u...*

³¹ A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 124–128, 196–197, 344–349; A. Chmielecki, *Porozumienie Centrum. Studium działalności partii i środowiska politycznego*, Warszawa 2003, s. 233–238, 226–227; J. Kaczyński, *Porozumienie przeciw monowładzy. Z dziejów PC*, Warszawa 2016, s. 97 i n.; M. Karnowski (oprac.), *Lech Kaczyński. Portret*, Kraków 2010, s. 233–236, 293–300.

powiedzialny za porządek publiczny podczas tzw. urynkowienia cen, które nastąpiło 1 sierpnia 1989 roku. Dzień ten w Lubelskiem przebiegł spokojnie – pieczywo sprzedawano po starych cenach, ale ceny niektórych produktów wzrosły: cukru, mięsa, wędlin, których zresztą w Lublinie pod koniec dnia zabrakło. Nadzorował jeszcze nadal istniejące władze wykonawcze rad narodowych niższych szczebli, zwłaszcza miejskich, których od początku 1990 roku sytuacja finansowa stawała się coraz bardziej dramatyczna. Przykładowo w lutym 1990 roku stan finansowy Lublina groził „zawalem”. Do kasy miejskiej wpływały znikome kwoty z podatków, gdyż firmy, które powinny je płacić, ledwie funkcjonowały, zawieszały swoją działalność lub wręcz upadały. W tym czasie szybko wzrastało bezrobocie, szczególnie w Lublinie. Dlatego też w Urzędzie Wojewódzkim w Lublinie (UWL) uruchomiono już 1 kwietnia 1990 roku Wojewódzkie Biuro Pracy (WBP), które rozpoczęło prace nad powołaniem swoich agend terenowych (rejonowych biur pracy). Od 15 sierpnia 1990 roku wojewoda nadzorował proces przekształcania się struktur Milicji Obywatelskiej (MO) w Policję³².

OKRES WOJEWODÓW „SOLIDARNOŚCIOWYCH” – DR JAN WOJCIESZCZUK I ADAM CICHOCKI (1990–1993)

Rząd Tadeusza Mazowieckiego, będąc pod presją konfliktów w łonie obozu solidarnościowego oraz zbliżających się wyborów prezydenckich, rozpoczął proces zmian organizacyjnych i personalnych w strukturach administracji terenowej. W pierwszej kolejności zaczął powoływać nowych wojewodów (tzw. solidarnościowych).

W województwie lubelskim zmiana na stolcu wojewódzkim nastąpiła 13 września 1990 roku, gdyż w tym dniu dotychczasowego wojewodę Stanisława Sochaję zastąpił nowy – dr Jan Wojcieszczuk. Był on rekomendowany przez Zarząd Regionu Środkowowschodniego (ZRS) NSZZ „Solidarność”. Jego najbliższymi współpracownikami byli: wicewojewoda Marian Buczek, dyrektor Urzędu Wojewódzkiego Zbigniew Wujec, dyrektor Wydziału Rozwoju Gospodarczego Marek Pyła, rzecznik prasowy Wojciech Samoliński³³.

Wojewoda J. Wojcieszczuk wspominał:

Pierwszego dnia [mojej pracy w UWL] przyjechałem swoim maluchem, bo mnie kierowca z urzędu nie znalazł. Pojechał i gdzieś tam mnie szukał... Wsiadłem w swój samochód, przyjecha-

³² T. Radzik, W. Śladkowski, G. Wójcikowski, W. Wójcikowski, *Lublin. Dzieje miasta*, t. 2: *XIX i XX wiek*, Lublin 2000, s. 566, 569, 572, 574–575, 578; *Dłużej klasztoru niżli przeora*, „Gazeta Wyborcza”, 3.01.1994, s. 3.

³³ *Podchody wokół wojewody*, „Gazeta Wyborcza”, 12.02.1992, s. 1; *Wojewoda Wojcieszczuk odwołany*, „Gazeta Wyborcza”, 18.03.1992, s. 1; *Polityka przed kompetencjami*, „Gazeta Wyborcza”, 18.03.1992, s. 1; W. Kozyra, *Urząd wojewody...*, s. 195–199.

lem pod urząd, wszedłem i zacząłem pracę. Pierwszego dnia wróciłem do domu gdzieś koło godziny dwudziestej, dwudziestej pierwszej. Potem już normalnie: siódma rano i dwudziesta pierwsza, dwudziesta druga powrót i tak przez te kilkanaście miesięcy. Gdybym [nie] był działaczem związkowym, człowiekiem, który nie miał kontaktu z tymi strukturami, z tymi instytucjami, to może te przeżycia byłyby bardziej dojmujące. W gmachu Urzędu Wojewódzkiego łatwo się poruszałem, znałem wszystkich dyrektorów – może nie ich dokonania, ale w sensie takim może ogólnym wiedziałem coś na ten temat. Wcześniej przygotowywałem się do tego stanowiska³⁴.

Rozpoczął się czas ciągłych zmian i przekształceń w strukturze UWL, gdyż wojewoda lubelski był tym organem rządowym w terenie, który na bieżąco nadzorował przekształcenia polityczno-administracyjne, gospodarcze, społeczne i kulturowe zachodzące na podległym mu terenie³⁵.

Podczas urzędowania w UWL dr. J. Wojcieszczuka 25 listopada 1990 roku odbyły się pierwsze wolne wybory prezydenckie. Głównymi rywalami byli T. Mazowiecki i L. Wałęsa. Mazowiecki odpadł już w pierwszej turze wyborów, a w drugiej przeciwnikiem Wałęsy okazał się Stanisław Tymiński. Ostatecznie 9 grudnia 1990 roku wygrał Lech Wałęsa i został prezydentem RP³⁶. Prawie rok później odbyły się pierwsze powszechne i w pełni demokratyczne wybory parlamentarne, rozpisane na 27 października 1991 roku³⁷. W ich wyniku ujawnił się realny układ sił politycznych w kraju. Po pierwsze, ukazały one znaczące zniechęcenie społeczeństwa do życia politycznego w kraju, gdyż do wyborów poszło tylko 43,2% uprawnionych. Po drugie, widoczne było poważne rozbieżności polityczne (polaryzacja) polskiej sceny politycznej. Po trzecie, okazało się, że większość społeczeństwa polskiego popiera partie centroprawicowe, głównie o proweniencji chrześcijańsko-demokratycznej. I tak kierowany przez przywódców lewicy solidarnościowej (antykomunistycznej) KW POC na czele z J. Kaczyńskim i J. Olszewskim otrzymał 9,57% poparcia, a Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe (ZChN) tworzące blok polityczny: Wyborcza Akcja Katolicka (WAK) na czele z Wiesławem Chrzanowskim – 10,87%, Ruch Ludowy – Porozumienie Ludowe (RL-PL) – 6,09%, NSZZ „Solidarność” – 5,87%, Chrześcijańska Demokracja (ChD) – 1,08%. Łącznie uzyskały one 33,48% wszystkich głosów. Znaczącą pozycję uzyskał Kongres Liberalno-Demokratyczny (KLD) Donalda Tuska (8,04%) oraz wywodząca się z dawnej opozycji antykomunistycznej piłsudczykowska KPN Leszka Moczulskiego – 11,09%. Ogółem centroprawica posiadała w Sejmie wyraźną przewagę, gdyż zgroma-

³⁴ Pracownia Historii Mówionej, *Pierwszy dzień urzędowania – Jan Wojcieszczuk – fragment relacji świadka historii*, <https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/dlibra/doccontent?id=50515&dirids=1> (dostęp: 20.11.2024).

³⁵ W. Kozyra, *Urząd wojewody...*, s. 115–116.

³⁶ A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–1995...*, s. 112–115, 126.

³⁷ Idem, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 220; W. Roszkowski, *op. cit.*, s. 147–148.

dziła ponad 250 posłów. Natomiast szeroko rozumiana centrolewica tworzyła sejmową mniejszość. Co więcej, najsilniejsza dotąd partia skrzydła „umiarkowanego” lewicy solidarnościowej (prokomunistycznej), następczyni RO-AD, tj. Unia Demokratyczna B. Geremka, T. Mazowieckiego, J. Kuronia i A. Michnika, otrzymała tylko 13,48% poparcia. Było to o wiele mniej od lewicy postkomunistycznej, która uzyskała odpowiednio Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD) 13,04% oraz PSL 10,87%, czyli łącznie 23,88%. W wyniku tych wyborów upadł rząd Jana Krzysztofa Bieleckiego (rząd prezydenta L. Wałęsy i KLD), a po długim kryzysie politycznym, wywołanym przez Prezydenta, w dniu 23 grudnia 1991 roku powstał rząd centroprawicowy z J. Olszewskim na czele³⁸.

Nowy układ sił politycznych w kraju bardzo szybko dał o sobie znać w dotychczasowych urzędach wojewódzkich, ukształtowanych przez rządy lewicy solidarnościowej („zachowawczej”), tj. T. Mazowieckiego i J.K. Bieleckiego. W istocie więc z początkiem 1992 roku ogłoszona w lecie 1990 roku przez przewodniczącego NSZZ „Solidarność” L. Wałęsę „wojna na górze” zaczęła przenosić się w teren. Tak było też w województwie lubelskim. Atak na wojewodę J. Wojcieszczuka jako reprezentanta przegranego układu władzy rozpoczął się już 13 stycznia 1992 roku. W tym dniu do szefa Urzędu Rady Ministrów (URM) Wojciecha Włodarczyka cztery ugrupowania koalicji rządzącej, tj. PC, ZChN, KPN, NSZZ Rolników Indywidualnych (RI) „Solidarność”, wystąpiły o odwołanie go z funkcji wojewody lubelskiego. Zarzucano mu „brak wizji rozwoju województwa, urzędniczy sposób sprawowania władzy, bierność, niezdolność do aktywnego wspomagania przemian strukturalnych w województwie”³⁹. W jego obronie wystąpiła Rada Regionalna Unii Demokratycznej w Lublinie (RR UDL), która oświadczyła: „W znanych nam dokumentach nie przedstawiono obecnemu wojewodzie żadnych merytorycznych zarzutów, ograniczając się do bliskich z pomówieniami ogólników (...). Prezydium Rady Regionalnej

³⁸ W latach 1991–1993 przywódcy antykomunistycznej lewicy solidarnościowej (J. Kaczyński, J. Olszewski, L. Kaczyński, A. Macierewicz, L. Dorn) w obawie przed utratą kontroli nad dynamicznie rozwijającą się postsolidarnościową centroprawicą o proveniencji chrześcijańsko-demokratycznej rozpoczęli proces kontrolowanych podziałów i dezorganizacji. I tak J. Olszewski, jako premier rządu od 23 grudnia 1991 roku, pogłębił już istniejący konflikt między nim a prezydentem L. Wałęsą. Następnie wiosną tego roku wybuchł pozorny konflikt (o włączenie lub nie UD do koalicji rządowej) między J. Olszewskim a J. Kaczyńskim, który doprowadził do rozbitcia PC. Zwolennicy J. Olszewskiego opuścili go i utworzyli Ruch dla Rzeczypospolitej (RdR). Na koniec premier J. Olszewski skonfliktował się z częścią swego zaplecza politycznego (KPN, ZChN) w wyniku „akcji lustracyjnej” ministra A. Macierewicza, a ostatecznie został obalony 4/5 czerwca 1992 roku. Mimo to działacze tego skrzydła nadal przewodzili partiom centroprawicowym, tylko jeszcze bardziej podzielonym (np. na PC J. Kaczyńskiego i RdR J. Olszewskiego). Zob. W. Roszkowski, *op. cit.*, s. 148–150; A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 221–227, 229–237; A. Chmielecki, *op. cit.*, s. 209–220; J. Kaczyński, *op. cit.*, s. 192–196.

³⁹ *Podchody wokół wojewody*, „Gazeta Wyborcza”, 12.02.1992, s. 1; *Koalicja odkrywa karty*, „Gazeta Wyborcza”, 28.03.1992, s. 1.

ocenia, że działania podjęte przez A. Cichockiego i pozostałych sygnatariuszy wniosku źle służą dobru publicznemu”. Ponadto wojewodę poparli: lubelski oddział KLD, prezes Zarządu Wojewódzkiego PSL Zdzisław Podkański, zastępczyni Lubelskiego Sejmiku Samorządowego i wiceprzewodnicząca Krajowego Sejmiku Samorządowego Zyta Gilowska, senator NSZZ „Solidarność” Janusz Mazurek, a przede wszystkim przewodniczący ZRS NSZZ „Solidarność” oraz poseł na Sejm Stanisław Węglarz, który mówił, że „wszelkie insynuacje odnośnie wojewody Jana Wojcieszczuka są bezzasadne”. W sprawie jego odwołania bardzo wstrzemięźliwie wypowiadała się partia Izabelli Sierakowskiej (postkomunistyczna SdRP, później SLD)⁴⁰. Wojewoda J. Wojcieszczuk walczył wraz ze swoim zapleczem politycznym o przetrwanie, a jednocześnie odmawiał realizacji programu politycznego, zwłaszcza zaś kadrowego, ustalonego przez ekipę Olszewskiego. W swojej walce odwoływał się do racji wyższych, do interesów państwa, które notabene sam arbitralnie określał, jako nadrzędnych nad interesami partyjnymi. W praktyce dążył do realizowania w dalszym ciągu linii politycznej poprzedniej ekipy rządowej. Mówił: „Może to był błąd – uważałem się za państwowca, jestem wojewodą, rozmawiam z partiami – ale pewnej granicy nie chciałem przekraczać”⁴¹.

Ostatecznie wojewoda lubelski J. Wojcieszczuk został zdymisjonowany w dniu 17 marca 1992 roku. Po przyjęciu dymisji zwołał konferencję prasową, na której powiedział: „Kontrolując ostatnio [Lubelski] Urząd Wojewódzki URM, starał się znaleźć wystarczająco poważny powód dla uzasadnienia decyzji, która zapadała w wyniku politycznych przetargów. Nie udało się jednak znaleźć żadnych nieprawidłowości”. Mówił ponadto, że szukano ich w sprawie przydzielenia lokalu Pierwszemu Komercyjnemu Bankowi Spółka Akcyjna (PKB SA), głośnym sporze z aptekami oraz „kontrowersyjnym” udziale UWL w finansowaniu lokalnej telewizji. Natomiast szef URM napisał: „Praca wojewody wzbudzała liczne i istotne zastrzeżenia merytoryczne. W szczególności niezadawalający był sposób kierowania podległymi Wojewodzie jednostkami administracji rządowej w województwie. Istotne zastrzeżenia wzbudziła gospodarka finansowa Wojewody. Powyższe potwierdziły wyniki kontroli przeprowadzonej przez Biuro Kontroli Skarg i Listów”. „Gazeta Wyborcza” komentowała:

⁴⁰ Pracownia Historii Mówionej, *Jan Wojcieszczuk – relacja świadka historii*, <https://teatrnn.pl/historiamowiona/swiadcowie/jan-wojcieszczuk> (dostęp: 20.11.2024); *Wokół wojewody*, „Gazeta Wyborcza”, 18.02.1992, s. 1; *Podchody wokół wojewody*, „Gazeta Wyborcza”, 15.02.1992, s. 1; *Wokół wojewody. Odpowiedź w zastępstwie premiera*, „Gazeta Wyborcza”, 25.04.1992, s. 1; *Włodarczyk w Lublinie*, „Gazeta Wyborcza”, 24.02.1992, s. 1; *Wokół wojewody*, „Gazeta Wyborcza”, 25.02.1992, s. 1; *Z Ryszardem Setnikiem, posłem Unii Demokratycznej: o braciach, wojewodzie i związku*, „Gazeta Wyborcza”, 27.02.1992, s. 1.

⁴¹ http://teatrnn.pl/historiamowiona/swiadek/Wojcieszczuk%2C_Jan_%281951-%29?tar=50545, [odczyt 22.02.2019]; *Sejmik w sprawie wojewody*, „Gazeta Wyborcza”, 27 IV 1992, s. 1.

Większość trudnych spraw, w których wojewoda musiał wydawać arbitralną decyzję, wiąże się z niezadowoleniem części zainteresowanych. Po stosownym donosie natychmiast przyjeżdżała kontrola. Przypomina się powiedzenie pewnego prokuratora: Każdego uda się wsadzić do kryminału. Pokażcie mi tylko człowieka, a ja już znajdę paragraf⁴².

W dniu 20 marca 1992 roku lubelskie kierownictwo UD postanowiło ponownie zgłosić J. Wojcieszczuka jako swego kandydata na wakujące po J. Wojcieszczuku [sic!] stanowisko wojewody lubelskiego. Kandydaturę tę premierowi J. Olszewskiemu miał przedstawić poseł Ryszard Setnik. Ponadto UD rozpoczęła zbieranie podpisów od znanych i powszechnie szanowanych osób pod prośbą do premiera Olszewskiego, aby przedstawił LSS kandydaturę J. Wojcieszczuka na nowego wojewodę lubelskiego. Prezes Rady Ministrów jednak nie skorzystał z propozycji UD⁴³.

Ostatecznie premier J. Olszewski na stanowisko nowego wojewody lubelskiego, drugiego „solidarnościowego”, mianował Adama Cichockiego w dniu 8 maja 1992 roku⁴⁴. Był on bardzo krótko reprezentantem rządu J. Olszewskiego w województwie lubelskim, gdyż w wyniku rozpadu jego zaplecza politycznego, w nocy z 4 na 5 czerwca 1992 roku, na wniosek prezydenta L. Wałęsy został odwołany. Po nieudanej misji Waldemara Pawlaka z PSL, nowy rząd powołała Hanna Suchocka, którego zapleczem politycznym były: UD, KLD, ZChN⁴⁵. W Lublinie oczekiwano lada dzień dymisji wojewody, zwłaszcza że przez lubelską UD został w tej sprawie złożony formalny wniosek. Dymisja jednak nie nadchodziła, a z czasem okazało się, że A. Cichocki złożył nowej ekipie rządowej deklarację polityczną, iż odtąd będzie państwowcem, dla którego najważniejszy jest interes państwa (tj. aktualna polityka rządu), a nie będących dotąd jego matiecznikami partii politycznych, szczególnie opozycyjnego wobec rządu H. Suchockiej Porozumienia Centrum⁴⁶. Ostatecznie A. Cichocki sprawował swój urząd przez cały okres rządów H. Suchockiej. W tym czasie bardzo aktywnie wspierał proces zmian i przekształceń w ustroju UWL. Przykładowo

⁴² *Wojewoda Wojcieszczuk odwołany...*, s. 1; *Po dymisji w Lublinie*, „Gazeta Wyborcza”, 21.03.1992, s. 1; *Wokół wojewody. Odpowiedź...*, s. 1.

⁴³ *Wojcieszczuk na wojewodę*, „Gazeta Wyborcza”, 23.03.1992, s. 1; *Niech wróci Wojcieszczuk*, „Gazeta Wyborcza”, 24.03.1992, s. 1; *W sprawie wojewody. Oświadczenie liberalów*, „Gazeta Wyborcza”, 25.03.1992, s. 1; *Sondaż „Gazety” w sprawie wojewody lubelskiego. Zdaniem rządzonych*, „Gazeta Wyborcza”, 9.04.1992, s. 1–2; *Koalicja odkrywa karty...*, s. 1.

⁴⁴ Archiwum Zakładowe Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie [dalej: AZLUWL], Kolekcja: Cichocki Adam [dalej: Cichocki A.], sygn. 45/715, b.p.; *Koalicja odkrywa karty...*, s. 1; *Sejmik w sprawie wojewody...*, s. 1; *Oklaski dla wojewody*, „Gazeta Wyborcza”, 29.04.1992, s. 1; W. Kozyra, *Urząd wojewody...*, s. 199–203.

⁴⁵ A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 265, 277.

⁴⁶ Pracownia Historii Mówionej, *Zasady polityki kadrowej w Urzędzie Wojewódzkim – Adam Cichocki – fragment relacji świadka historii*, <https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/dlibra/docmetadata-?id=50467&from=publication> (dostęp: 20.11.2024).

w sprawozdaniu za 1992 rok pisał: „W celu dalszej racjonalizacji struktur organizacyjnych Urzędu Wojewódzkiego oraz uzupełnienia zakresów działania poszczególnych jego wydziałów lub równorzędnych komórek organizacyjnych – wydanych zostało 5 zarządzeń wojewody w sprawie zmian w statucie Urzędu Wojewódzkiego”. W lutym 1992 roku w urzędzie powołano Pełnomocnika Wojewody i podległe mu Biuro ds. Utworzenia Regionalnej Izby Obrachunkowej, a już w grudniu tego roku wykreślono to stanowisko ze statutu UWL, gdyż w jego miejsce utworzona została samodzielna instytucja – Regionalna Izba Obrachunkowa (RIO). W tym czasie ze struktury UWL wyłączono WBP, które z dniem 1 stycznia 1993 roku stało się odrębnym Wojewódzkim Urzędem Pracy (WUP)⁴⁷. Pod koniec 1992 roku stan zatrudnienia w UWL był następujący – ogółem pracowało w nim 456 osób, z czego wykształcenie wyższe posiadało: prawnicze – 64 osoby; ekonomiczne – 46; inne – 209; średnie – 137⁴⁸. Działalność A. Cichockiego na stolcu wojewódzkim w Lublinie bardzo dobrze obrazuje również sprawozdanie wojewody lubelskiego za 1992 rok⁴⁹.

W okresie pracy w UWL A. Cichockiego odbyły się następne wybory parlamentarne, które w sposób zasadniczy zmieniły układ sił politycznych w państwie i miały rozstrzygający wpływ na dalszą działalność urzędu. Otóż po dość przypadkowym upadku⁵⁰ 28 maja 1992 roku rządu postsolidarnościowego H. Suchockiej prezydent L. Wałęsa po niecałych dwóch latach funkcjonowania Sejmu rozwiązał go (choć nie musiał) i wyznaczył nowe wybory parlamentarne na 19 września 1993 roku. Miały się one odbyć według nowej ordynacji wyborczej, uchwalonej 28 maja 1992 roku. Jej novum polegało na tym, że wprowadzała progi wyborcze: dla partii – minimum 5% poparcia, a dla koalicji partii – minimum 8% poparcia. Był to poważny problem dla większości występujących w parlamencie partii i ugrupowań politycznych, zwłaszcza dynamicznie rozwijających się, ale bardzo zróżnicowanych partii centroprawicowych. Niestety, większość ich przywódców wywodząca się z lewicy solidarnościowej (antykomunistycznej) wprost z premedytacją blokowała wszelkie działania i inicjatywy zjednoczeniowe. W rezultacie wyborów wrześniowych większość partii centroprawicowych odeszła w niebyt polityczny, pozbawiając jednocześnie 34,6% głosów elektoratu centroprawicowego swojego przedstawicielstwa w parlamencie⁵¹. Powsta-

⁴⁷ AZLUWL, Cichocki A., Sprawozdanie wojewody lubelskiego [Adama Cichockiego] za 1992 rok, sygn. 530/32, b.p.

⁴⁸ AZLUWL, sygn. 530/32, Załącznik nr 16 Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 27 maja 1993, b.p.

⁴⁹ W. Kozyra, *Urząd wojewody...*, s. 234–275.

⁵⁰ W dniu 28 maja 1992 roku podczas głosowania nad wotum zaufania dla rządu H. Suchockiej poseł prorządowego ZChN Zbigniew Dyka o kilka minut spóźnił się na głosowanie, a posłanka tego ugrupowania Bogumiła Boba wbrew dyscyplinie klubowej głosowała przeciwko rządowi. Zob. A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 321.

⁵¹ Przykładowo, gdyby J. Kaczyński i jego PC-ZP połączyło się z J. Olszewskiego Koalicją dla Rzeczypospolitej (KdR), to powstały blok polityczny uzyskałby 7,12% poparcia i wszedł-

ły Sejm był w zasadzie reprezentantem elektoratu lewicy postkomunistycznej: SLD, PSL, Unii Pracy (UP) i lewicy postsolidarnościowej (UD). Zwycięski blok bardzo szybko powołał rząd, na czele którego stanął przywódca PSL W. Pawlak. Jego podstawą polityczną była koalicja SLD-PSL, którą poparła część posłów UP – łącznie 310⁵².

Po objęciu władzy przez W. Pawlaka i jego ekipę wojewoda lubelski A. Cichocki jako państwowiec wyraził gotowość współpracy z nowym rządem. Cichocki w rozmowie z szefem URM Michałem Strąkiem powiedział: „Mogę reprezentować premiera i wymienię, w jakich dziedzinach to może być: wzmacnianie samorządów, dalsza prywatyzacja, regionalizacja i polityka wschodnia”. Odpowiedzi nie otrzymał od razu, ale sprawa stała się bezprzedmiotowa po wizytach u niego lokalnych działaczy SLD i PSL. Wojewoda wspominał: „Zaraz po wyborach w 1993 roku przyszedł Grzegorz Kurczuk – lider, obok Izabelli Sierakowskiej, postpezetpeerowskiej lewicy w Lublinie. Przedstawił mi listę osób, które mam przywrócić do pracy. Miałem również udostępnić lokale administracji publicznej na siedziby kół jego partii. Z podobnymi żądaniami przyszli do mnie działacze z PSL-u”. Ostatecznie A. Cichocki, nie czekając na oficjalne zwolnienie, sam złożył prośbę o dymisję. Zbiegła się ona z wnioskiem lubelskich kierownictw PSL i SLD o jego odwołanie, co ostatecznie nastąpiło 31 grudnia 1993 roku⁵³.

by do Sejmu. Natomiast gdyby z blokiem tym połączyła się kierowana przez byłego doradcę „Solidarności” W. Chrzanowskiego koalicja partii tworząca Katolicki Komitet Wyborczy „Ojczyzna” (KKW „Ojczyzna”), która otrzymała 6,37% (i nie weszła do Sejmu), to łącznie taki sojusz dysponowałby w Sejmie 13,49% poparcia. Gdyby jeszcze dołączył do tego grona głośny działacz solidarności wiejskiej Gabriel Janowski przewodzący Porozumieniu Ludowemu (dawnemu RL-PL), które uzyskało 2,37% głosów, to taki blok liczyłby już 15,86% poparcia wyborców. Blok ten mógłby zostać rozszerzony o Unię Polityki Realnej (UPR) kierowaną przez byłego działacza opozycji demokratycznej Janusza Korwin-Mikke, która otrzymała 3,18% głosów. W rzeczywistości było to zupełnie niemożliwe, gdyż Korwin-Mikke bojkotował wszelkie, nawet wstępne rozmowy zjednoczeniowe. Po klęsce 1993 roku partie centroprawicowe na trwałe zostały zmarginalizowane w polskim życiu politycznym. Jednakże skrzydło antykomunistyczne lewicy solidarnościowej utrzymało się na powierzchni życia politycznego, ulegając jednak znaczącemu przeorganizowaniu. Otóż na jego przywódcę wyrastał J. Olszewski kosztem J. Kaczyńskiego. Miarą upadku tego ostatniego był jego samotny start w wyborach parlamentarnych w 1997 roku z listy Ruchu Odbudowy Polski (ROP) J. Olszewskiego, gdy znakomita większość działaczy PC-ZP startowała z list Akcji Wyborczej Solidarność (AWS). Zob. A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 348; J. Kaczyński, *op. cit.*, s. 331–332, 343–344. Obliczenia własne autora.

⁵² A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 349, 355–360.

⁵³ Pracownia Historii Mówionej, Adam Cichocki – relacja świadka historii, <https://teatrnn.pl/historiamowiona/swiadkowie/adam-cichocki> (dostęp: 20.11.2024); AZLUWL, Cichocki A., sygn. 45/715, b.p.; *Dłużej klasztoru...*, s. 3; *Cichocki odwołany*, „Gazeta Wyborcza”, 3.01.1994, s. 1; *Komu fotel wojewody*, „Gazeta Wyborcza”, 4.01.1994, s. 3; *Ostatni głos odwołanego. Wojewoda szuka pracy*, „Gazeta Wyborcza”, 4.01.1994, s. 1.

PIERWSZY WOJEWODA „POSTKOMUNISTYCZNY”
I TRZECI „SOLIDARNOŚCIOWY” –
EDWARD HUNEK I KRZYSZTOF MICHAŁSKI (1993–1998)

Premier Waldemar Pawlak na urząd wojewody lubelskiego w dniu 28 stycznia 1994 roku powołał Edwarda Hunka. Stanowisko wicewojewody z ramienia SLD objął Wiesław Brodowski⁵⁴.

Po objęciu władzy przez koalicję SLD-PSL rozpoczął się okres czystek personalnych w administracji publicznej. A. Dudek pisał:

Najbardziej jaskrawy charakter miały radykalne zmiany przeprowadzone przez Pawlaka w wojewódzkiej administracji rządowej. W ciągu pierwszych sześciu miesięcy urzędowania odwołał on 27 wojewodów i 28 wicewojewodów, czyli więcej niż w takim czasie Mazowiecki, o innych poprzednikach Pawlaka na stanowisku premiera już nie wspominając⁵⁵.

Nowy wojewoda zaczął działać zgodnie z dyrektywami władz zwierzchnich oraz swojego zaplecza politycznego. Ówczesny prezes lubelskiego PSL Z. Podkański był wyjątkowo negatywnie nastawiony do „ludzi Solidarności” i natarczywie domagał się stanowisk urzędniczych dla swoich członków. Liderka SLD Izabella Sierakowska, propagatorka „kultu PRL”, zwalczająca Kościół katolicki i postsolidarnościową centroprawicę, zwłaszcza PC, domagała się rugów urzędniczych już nie tylko w UWL i podległej mu administracji ogólnej, lecz także w pozostałych działach administracji publicznej. W bardzo szybkim tempie usuwano pracowników o „solidarnościowym rodowodzie”, zarówno ze stanowisk kierowniczych, jak i z etatów urzędniczych. Z tych rugów wojewodzie E. Hunkowi nikt nie robił wyrzutów, wręcz przeciwnie – w prasie lubelskiej, np. w „Gazecie Wyborczej”, pisano o nim jako o doświadczonego polityku i urzędniku, stabilizującym funkcjonowanie administracji rządowej w województwie lubelskim. Wojewoda E. Hunek, jako reprezentant PSL, wiele uwagi poświęcał problematyce lubelskiego rolnictwa oraz wzmacnianiu „handlu ze wschodem”. Dążył do zabezpieczenia finansowego ze strony państwa firm prowadzących interesy za wschodnią granicą⁵⁶.

⁵⁴ Cichocki odchodzi, „Gazeta Wyborcza”, 3.01.1994, s. 1; *Dziś opinia o Hunku*, „Gazeta Wyborcza”, 25.01.1994, s. 1; *Hunek będzie wojewodą*, „Gazeta Wyborcza”, 26.01.1994, s. 1; *Jutro wojewoda*, „Gazeta Wyborcza”, 26.01.1994, s. 1; *Kto będzie wojewodą*, „Gazeta Wyborcza”, 17.10.2001, s. 1; W. Kozyra, *Urząd wojewody...*, s. 208–207.

⁵⁵ A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989–2005*, Warszawa 2006, s. 279.

⁵⁶ *Ostatni głos odwołanego...*, s. 1; *Komu fotel...*, s. 1; *Wejście smoka*, „Gazeta Wyborcza”, 4.01.1994, s. 1; *Sierakowska walczy z klerem*, „Gazeta Wyborcza”, 3.12.1994, s. 21; Pracownia Historii Mówionej, *Adam Cichocki...*; Sprawozdanie Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej o poselskim projekcie uchwały w sprawie uznania decyzji o wprowadzeniu stanu wojennego za nielegalną oraz powołania Komisji Nadzwyczajnej – wypowiedź poseł Izabelli

Podczas kierowania urzędem lubelskim przez E. Hunka w dniu 19 czerwca 1994 roku odbyły się w kraju i województwie lubelskim drugie z kolei wybory do samorządów gminnych. W miastach powyżej 40 tys. mieszkańców zgłoszono 761 list wyborczych i 39 839 kandydatów ubiegających się o 5357 mandatów. W pozostałych gminach zarejestrowano 14 261 kandydatów ubiegających się o 46 569 miejsc. W dużych miastach ponad 60% mandatów uzyskały partie polityczne: SLD wygrało w 29 miastach, koalicje centroprawicowe w 8 miastach, UW wraz z koalicjantami – w 7 miastach. W gminach najwięcej głosów zdobyło PSL. Frekwencja w tych wyborach wyniosła zaledwie 33,78%⁵⁷. W Lublinie w Radzie Miejskiej została zawarta koalicja samorządowa, której jedną stroną (mniejszościową) było Lubelskie Forum Samorządowe (LFS), zorganizowane przez działaczy lokalnej Unii Wolności, a drugą – klub radnych miejskich SLD. Prezydentem Lublina z ramienia Koalicji SLD-UW został Paweł Bryłowski z UW (LFS)⁵⁸.

Pod koniec 1994 roku kierowany przez E. Hunka UWL składał się z następujących jednostek organizacyjnych: Wydział Organizacji i Nadzoru; Gabinet Wojewody; Wydział Finansowy; Wydział Ochrony Środowiska; Wydział Rozwoju Gospodarczego i Polityki Regionalnej; Wydział Gospodarki Przestrzennej; Wydział Infrastruktury Technicznej; Wydział Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej; Wydział Kultury, Sportu i Turystyki; Wydział Zdrowia; Wydział Spraw Obywatelskich; Wydział Geodezji i Gospodarki Gruntami; Wojewódzki Inspektorat Obrony Cywilnej. Jednocześnie wojewodzie podlegały przedsiębiorstwa, dla których był on organem założycielskim, a było ich łącznie 91 – znaczna ich część była w stanie upadłości lub pod zarządem komisyjnym (np. Zakłady Przemysłu Dzierżawskiego „Trawena”, Przedsiębiorstwo Przemysłu Mięsnego – Lublin, Państwowe Przedsiębiorstwo „Cukrownia Opole” – Opole Lubelskie). Wojewodzie lubelskiemu podlegało bezpośrednio albo poprzez nadzór administracyjny wiele jednostek znajdujących się poza strukturą UWL. Było ich łącznie 64, w tym sześć urzędów rejonowych: w Lublinie, Lubartowie, Rykach, Kraśniku, Puławach, Opolu Lubelskim⁵⁹.

Podczas pełnienia funkcji wojewody lubelskiego przez E. Hunka w dniu 5 listopada 1995 roku odbyły się drugie w III Rzeczypospolitej w pełni demokratyczne wybory na urząd Prezydenta RP. Ich wynik miał rozstrzygnąć, czy obóz postkomunistyczny obejmie pełnię władzy w Polsce, czy też nie. W konsekwencji

Sierakowskiej, 1.02.1992, <https://orka2.sejm.gov.pl/Debate1.nsf/5c30b337b5bc240ec125746d-0030d0fc/91c4624a82ac9ccfc125750500460636?OpenDocument> (dostęp: 20.11.2024).

⁵⁷ R. Miernik, *op. cit.*, s. 90.

⁵⁸ Encyklopedia Solidarności, *Bryłowski Paweł Jan*, <https://encysol.pl/es/encyklopedia/biogramy/15301/Brylowski-Pawel-Jan.html> (dostęp: 20.11.2024); Pracownia Historii Mówionej, *Prezydent Lublina Paweł Bryłowski – Ryszard Setnik – fragment relacji świadka historii z 8 kwietnia 2009*, <https://teatrnn.pl/historiamowiona/fragmenty/prezydent-lublina-pawel-brylowski> (dostęp: 20.11.2024).

⁵⁹ AZLUWL, sygn. 141/26, Załącznik do Zarządzenia nr 105 Wojewody Lubelskiego z dnia 17 listopada 1994, b.p.

walka miała się rozegrać między dotychczasowym prezydentem Lechem Wałęsą a przywódcą SLD Aleksandrem Kwaśniewskim. Już w pierwszej turze faworytem okazał się ten ostatni, gdyż uzyskał najwięcej głosów – 35,11%. Na drugim miejscu był dotychczasowy prezydent z 33,11% poparcia. Frekwencja była dość wysoka – wynosiła 64,7%. W drugiej turze, niezbyt znacząco, ale pewnie zwyciężył A. Kwaśniewski, otrzymując 51,72%, a L. Wałęsa – 48,28% głosów⁶⁰.

Jesienią 1997 roku kończyła się pełna, czteroletnia kadencja parlamentu. Stąd też nowe wybory parlamentarne rozpisane zostały na 21 września 1997 roku. Wojewoda E. Hunek postanowił wziąć w nich udział i wystartował z rekomendacji PSL do Senatu. Jednakże mandatu nie uzyskał. W wyborach tych bezapelacyjne zwycięstwo odniosła AWS, uzyskując 33,83% wszystkich głosów. Była to nowa jakość na polskiej scenie politycznej. Po klęsce partii centroprawicowych, w 1993 roku ich miejsce zajęli funkcjonariusze NSZZ „Solidarność”. Zupełnie niewyrobieni politycznie, byli pod pełną kontrolą ideowo-polityczną otoczenia L. Wałęsy, który już od 1993 roku faktycznie współpracował ze skrzydłem prokomunistycznym lewicy solidarnościowej tj. UW na czele z L. Balcerowiczem, J. Kuroniem, J. Lityńskim, Bogdanem Borusewiczem. Partia ta zdobyła 13,37% poparcia. Należy też podkreślić, że do AWS weszły i ostatecznie rozplynęły się w niej pozostałości dawnych partii centroprawicowych: PC, ZChN, RL-PL, ChD, KPN⁶¹. Natomiast SLD, choć przegrało wybory, nieznacznie zwiększyło swój stan posiadania w Sejmie (35,65%). Mimo że PSL dostało się do Sejmu, to uzyskało katastrofalny wynik 7,31% poparcia oraz straciło ponad 100 mandatów. W dniu 31 października został zaprzysiężony rząd prof. Jerzego Buzka (AWS), którego podstawą była koalicja AWS-UD – łącznie 260 posłów. W rządzi, swoistym „dyktatorem gospodarczym” był wicepremier i minister finansów L. Balcerowicz⁶².

Po wyborach jesiennych 1997 roku w województwie lubelskim dotychczasowy wojewoda E. Hunek został dość szybko odwołany, gdyż już 20 listopada 1997 roku. Premier J. Buzek bardzo długo nie powoływał nowego, trzeciego już z rzędu wojewody „solidarnościowego”. Może dlatego, że lubelska AWS zgłosiła dwóch kandydatów: Zdzisława Antonia, wicewojewodę lubelskiego w latach 1992–1994, a obecnie dyrektora Biura Związku Gmin Wiejskich Lubelszczyzny, oraz Krzysztofa Michalskiego, urzędującego burmistrza Świdnika, popieranego przez Ruch Społeczny AWS. W dniu 17 grudnia 1997 roku LSS pozytywnie za-

⁶⁰ A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 419, 428–429.

⁶¹ Poza AWS znalazł się natomiast J. Olszewski i jego ROP, który wszedł do Sejmu samodzielnie, uzyskując 5,56% poparcia i 6 mandatów. W rezultacie część działaczy antykomunistycznej lewicy solidarnościowej zachowała swoją podmiotowość na polskiej scenie politycznej (J. Olszewski, J. Kaczyński, L. Kaczyński, A. Macierewicz, J. Parys). Zob. A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 452; A. Chmielecki, *op. cit.*, s. 265–273.

⁶² A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989–2023*, Warszawa 2023, s. 294–304; idem, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 452–453.

opiniował obie kandydatury. Jednakże premier wahał się i żadnego ze wskazanych kandydatów nie powoływał przez cały prawie styczeń 1998 roku. Zaniepokoiło to Prezydium LSS, które w tej sprawie podjęło specjalną uchwałę. Ostatecznie w dniu 22 stycznia 1998 roku K. Michalski został mianowany wojewodą lubelskim, natomiast funkcję wicewojewody otrzymał przedstawiciel UW, przewodniczący Rady Miejskiej Lubartowa Andrzej Zieliński⁶³.

Należy podkreślić, że K. Michalski był wojewodą tzw. małego województwa lubelskiego tylko przez niecały rok, tj. do 31 grudnia 1998 roku. Z dniem 1 stycznia 1999 roku weszła w życie zasadnicza reforma administracyjna kraju, wprowadzająca trójstopniowy podział terytorialny państwa na gminy, powiaty i województwa, których odtąd było 16. Dotychczasowy wojewoda lubelski K. Michalski od 1 stycznia (faktycznie od 4) 1999 roku pełnił funkcję wojewody tzw. dużego województwa lubelskiego i sprawował ją do 18 lutego 2000 roku⁶⁴. Nas interesuje działalność wojewody Michalskiego do końca grudnia 1998 r. Otóż w tym okresie koncentrował się on w pierwszej kolejności na bieżącym zarządzaniu województwem. Od wiosny 1998 roku jego uwagę coraz bardziej absorbowwały kwestie związane z wcielaniem w życie wielkich reform gospodarczych, społecznych i administracyjno-samorządowych, jakie podjął rząd koalicji AWS-UW. W pierwszej kolejności była to wielka reforma gospodarcza (faktycznie zaś jej kolejny etap) realizowana przez wicepremiera i ministra finansów Balcerowicza. Polegała ona na intensywnej prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (nawet całych branż) poprzez ich sprzedaż głównie inwestorom zagranicznym⁶⁵. Następne wielkie reformy ekipy J. Buzka są następujące: samorządowo-administracyjna – utworzenie 16 województw i dwóch dodatkowych szczebli samorządu terytorialnego: powiatowego i wojewódzkiego; służby zdrowia – powołanie kas chorych; oświatowa – wprowadzenie 6-letniej szkoły podstawowej i 3-letniego gimnazjum; emerytalna – zreformowanie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz powołanie prywatnych funduszy emerytalnych posiadających gwarancje państwowe. Oczywiście wojewoda K. Michalski najwięcej czasu poświęcał wcielaniu w życie reformy samorządowo-administracyjnej, ale pozostałe reformy również znacząco go absorbowwały⁶⁶.

⁶³ AZLUWL, Kolekcja Michalski Krzysztof, sygn. 45/6869, b.p.; *Wojewoda pod choinkę*, „Gazeta Wyborcza”, 4.11.1997, s. 1; *A premier myśli. Wokół obsady stanowisk w Urzędzie Wojewódzkim*, „Gazeta Wyborcza”, 21.01.1998, s. 1; *Jest wojewoda. Krzysztof Michalski otrzymał nominację na premiera*, „Gazeta Wyborcza”, 23.01.1998, s. 1; *Andrzej Zieliński*, „Gazeta Wyborcza”, 31.01.1998, s. 2; W. Kozyra, *Urząd wojewody...*, s. 207–209.

⁶⁴ *Wojewoda po gwiazdce. Po wyborach. Urzędy wojewódzkie czekają na wojewodów*, „Gazeta Wyborcza”, 3.12.1997, s. 1; *Wykonawca rządowych pomysłów*, „Gazeta Wyborcza”, 29.01.1998, s. 3; *Jest wojewoda. Krzysztof Michalski...*, s. 1.

⁶⁵ W. Roszkowski, *op. cit.*, s. 234–236; R. Ślązak, *op. cit.*, s. 507–514. Por. J. Kaliński, *Transformacja ustrojowa gospodarki polskiej w latach 1989–2004*, Warszawa 2009.

⁶⁶ A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989–2023...*, s. 312–323; W. Kozyra, *Urząd wojewody...*, s. 208.

Reforma samorządowo-administracyjna składała się z pakietu ustaw i aktów prawnych niższego rzędu, które w sposób zasadniczy zmieniały dotychczasową strukturę administracji rządowej oraz samorządu terytorialnego⁶⁷. Na podstawie ustawy z dnia 24 lipca 1998 roku o administracji rządowej w województwie⁶⁸ wojewoda K. Michalski otrzymał nową funkcję Delegata Rządu do Spraw Reformy Ustrojowej w Województwie. Odtąd posiadał szerokie kompetencje oraz działał do czasu powołania nowych wojewodów. We wskazanej ustawie określono również przekształcenia jednostek organizacyjnych lub włączenie ich do nowych struktur, uregulowano sprawy pracownicze oraz zmieniono i uchylono kilka aktów ustawowych⁶⁹.

Znaczącym wyzwaniem dla wojewody Michalskiego było nadzorowanie wyborów samorządowych, które wyznaczono na 11 października 1998 roku. Odbywały się one już w ramach dużych województw, utworzonych ustawą z dnia 24 lipca 1998 roku, do wszystkich trzech szczebli samorządowych, tj. gminnego, powiatowego i wojewódzkiego. W skali kraju frekwencja do sejmików wojewódzkich wyniosła 45,35%. W wyborach tych na kadencję samorządową 1998–2002 do obsadzenia przewidziano 63 767 mandatów. Ich cechą było to, że dominowały duże bloki wyborcze, a nie – jak dotąd – małe komitety, często pojedynczych kandydatów. I tak AWS zdobył ogółem 33,32% głosów, SLD – 31,83%, Przymierze Społeczne czyli m.in. sojusz PSL i UP (PS-PSL) – 12,04%, UW – 11,68%⁷⁰. Natomiast w mieście Lublin w wyborach samorządowych do Rady Miejskiej zwyciężyła AWS. Stąd też prezydentem z jej ramienia został Andrzej Pruszkowski, który urząd ten pełnił do końca kadencji (1998–2002)⁷¹.

PODSUMOWANIE

Należy podkreślić, że pierwszy okres transformacji społeczno-politycznej w Polsce (1989–1998) miał wyjątkowo duży wpływ na organizację i funkcjonowanie urzędu wojewodów lubelskich. W pierwszej kolejności trzeba wskazać na politykę społeczno-polityczną pierwszego rządu w Polsce z premierem wywodzącym się z „Solidarności”, tj. T. Mazowieckim. W tym „czasie przełomu” w woje-

⁶⁷ Do najważniejszych z nich należały: ustawa z dnia 24 lipca 1998 roku o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. 1998, nr 96, poz. 603); ustawa z dnia 24 lipca 1998 roku o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej (Dz.U. 1998, nr 106, poz. 668); ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz.U. 1998, nr 91, poz. 575); ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (Dz.U. 1998, nr 91, poz. 578).

⁶⁸ Dz.U. 1998, nr 133, poz. 872.

⁶⁹ W. Wytrząpek, *Decentralizacja administracji publicznej*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2004, t. 14, nr 3, s. 5.

⁷⁰ R. Miernik, *op. cit.*, s. 91; A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001...*, s. 460.

⁷¹ Urząd Miasta Lublin, *Byli prezydenci Lublina*, <https://lublin.eu/prezydent-miasta-lublin/prezydenci-lublina> (dostęp: 20.11.2024).

wództwie lubelskim funkcję wojewody lubelskiego sprawował powołany jeszcze w 1988 roku przez władze komunistyczne, przedstawiciel ZSL Stanisław Sochaj, który pełnił ją do 13 września 1990 roku. Podczas jego kadencji weszły w życie dwie ustawy rozpoczynające przebudowę peerelowskiej administracji terenowej w administrację lokalną „demokratycznego państwa prawnego”, jakim stawała się Polska od 29 grudnia 1989 roku. Były to: ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym oraz ustawa z dnia 22 marca 1990 roku o terenowych organach rządowej administracji ogólnej. Jednocześnie z dniem 1 stycznia 1990 roku wszedł w życie tzw. plan Balcerowicza, który rozpoczął radykalną przebudowę polskiej gospodarki z upaństwowionej i centralnie zarządzanej na wolnorynkową i prywatyzującą się. Następnie 27 maja 1990 roku odbyły się w całym kraju pierwsze w pełni wolne wybory samorządowe do rad gminnych. Zakończyły się one znaczącym zwycięstwem kandydatów KO „Solidarności”, a drugie miejsce zajęły komitety lokalne.

W latach 1990–1993 w województwie lubelskim wojewodami byli tzw. wojewodowie solidarnościowi – dr Jan Wojcieszczuk (13.09.1990–17.03.1992) oraz Adam Cichocki (8.05.1992–31.12.1993). Podczas kadencji J. Wojcieszczuka życie polityczne kraju nabrało wyjątkowego przyspieszenia. I tak w dniu 25 listopada 1990 roku odbyły się pierwsze wolne wybory prezydenckie, w których ostatecznie zwyciężył L. Wałęsa. Rozpoczął się czas ciągłych zmian i przekształceń w strukturze UWL, gdyż jego szef był tym organem rządowym w terenie, który na bieżąco nadzorował przekształcenia polityczno-administracyjne, gospodarcze, społeczne i kulturowe. Następny poważny impuls w działalności UWL przyniosły pierwsze powszechne i w pełni demokratyczne wybory parlamentarne, rozpisane na 27 października 1991 roku. Ukazały one, że większość społeczeństwa polskiego popiera partie centroprawicowe, głównie o proveniencji chrześcijańsko-demokratycznej. Powstał rząd J. Olszewskiego, który po swoistej „wojnie politycznej” w Lublinie odwołał w dniu 17 marca 1992 roku z funkcji wojewody lubelskiego dra J. Wojcieszczuka. Jego następcą był A. Cichocki, który stolec wojewódzki objął dopiero 8 maja 1992 roku i piastował go do 31 grudnia 1993 roku. W tym czasie UWL podlegał intensywnym zmianom i przekształceniom organizacyjnym. Pod koniec 1992 roku pracowało w nim 456 osób. Jeszcze za kadencji wojewody A. Cichockiego odbyły się przyspieszone wybory parlamentarne, wyznaczone na 19 września 1993 roku. W ich wyniku centroprawica polska, wyjątkowo rozbita, doznała pogromu politycznego i faktycznie zniknęła z polskiej sceny politycznej. Zwyciężył obóz postkomunistyczny (SLD, PSL), który utworzył rząd W. Pawlaka.

Pierwszym wojewodą postkomunistycznym w województwie lubelskim od 28 stycznia 1994 roku był działacz PSL – E. Hunek; funkcję tę sprawował do 20 listopada 1997 roku. Za jego czasów rozpoczęły się „rugi urzędnicze” w administracji publicznej. W szybkim tempie usuwano pracowników o „solidarnościowym rodowodzie”, nie tylko ze stanowisk kierowniczych, ale i z etatów urzędniczych.

Podczas kierowania UWL przez E. Hunka w dniu 19 czerwca 1994 roku odbyły się w kraju drugie z kolei wybory do samorządów gminnych. W dużych miastach ponad 60% mandatów uzyskały partie polityczne: SLD wygrało w 29 miastach, koalicje centroprawicowe w 8 miastach, a UW wraz z koalicjantami w 7 miastach. W gminach najwięcej głosów zdobyło PSL. Podczas kadencji E. Hunka w dniu 5 listopada 1995 roku odbyły się drugie w III Rzeczypospolitej w pełni demokratyczne wybory na urząd Prezydenta RP. W ich wyniku zwyciężył A. Kwaśniewski (SLD) nad dotychczasowym prezydentem L. Wałęsą. Wojewoda lubelski E. Hunek nadzorował też wybory parlamentarne rozpisane na 21 września 1997 roku. Ich skutkiem było bezapelacyjne zwycięstwo partii postsolidarnościowych (AWS-UW), które 31 października 1997 roku utworzyły rząd prof. Jerzego Buzka.

Nowym, trzecim z kolei „wojewodą solidarnościowym” w Lubelskiem został 22 stycznia 1998 roku działacz NSZZ „Solidarność” K. Michalski. Był wojewodą tzw. małego województwa lubelskiego tylko przez niecały rok, tj. do 31 grudnia 1998 roku. Od wiosny 1998 roku jego uwagę coraz bardziej absorbowwały kwestie związane z wcielaniem w życie wielkich reform gospodarczych, społecznych i administracyjno-samorządowych, jakie podjął rząd koalicji AWS-UW. Wielką wagę wojewoda Michalski przywiązywał do wyborów samorządowych, które wyznaczono na 11 października 1998 roku. Odbywały się one już w ramach dużych województw, utworzonych ustawą z dnia 24 lipca 1998 roku, do wszystkich trzech szczebli samorządowych. Były one zdominowane przez ówczesne główne bloki wyborcze, tj. AWS, SLD, PS-PSL, UW.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

- Archiwum Zakładowe Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie, sygn. 141/26, 530/32.
Archiwum Zakładowe Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie, Kolekcja: Cichocki Adam, sygn. 45/715, 530/32.
Archiwum Zakładowe Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie, Kolekcja Michalski Krzysztof, sygn. 45/6869.

Źródła drukowane

- Deklaracja Założycielska ROAD*, [w:] *Programy partii ugrupowań parlamentarnych 1989–1991*, oprac. I. Słodkowska, cz. 1, Warszawa 1995.
Komitet Obywatelski przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie. Stenogram posiedzeń 7 XI 1987 – 18 XII 1988 – 23 IV 1989, [w:] *Geneza i historia Komitetu Obywatelskiego*, oprac. M. Strasz, A. Friszke, Warszawa 2006.
Porozumienia Okrągłego Stołu. Warszawa 6 lutego – 5 kwietnia 1989, oprac. W. Salmonowicz, Olsztyn 1989.
Zmierzch dyktatury. Polska lat 1986–1989 w świetle dokumentów, t. 1: *Lipiec 1986 – maj 1989*, wyb., wstęp i oprac. A. Dudek, Warszawa 2009.
Zmierzch dyktatury. Polska lat 1986–1989 w świetle dokumentów, t. 2: *Czerwiec–grudzień 1989*, wyb., wstęp i oprac. A. Dudek, Warszawa 2010.

Prasa

- A premier myśli. Wokół obsady stanowisk w Urzędzie Wojewódzkim*, „Gazeta Wyborcza”, 21.01.1998.
Andrzej Zieliński, „Gazeta Wyborcza”, 31.01.1998.
Cichocki odchodzi, „Gazeta Wyborcza”, 3.01.1994.
Cichocki odwołany, „Gazeta Wyborcza”, 3.01.1994.
Dłużej klasztora niżli przeora, „Gazeta Wyborcza”, 3.01.1994.
Dziś opinia o Hunku, „Gazeta Wyborcza”, 25.01.1994.
Hunek będzie wojewodą, „Gazeta Wyborcza”, 26.01.1994.
Jest wojewoda. Krzysztof Michalski otrzymał nominację na premiera, „Gazeta Wyborcza”, 23.01.1998.
Jutro wojewoda, „Gazeta Wyborcza”, 26.01.1994.
Koalicja odkrywa karty, „Gazeta Wyborcza”, 28.03.1992.
Komu fotel wojewody, „Gazeta Wyborcza”, 4.01.1994.
Kto będzie wojewodą, „Gazeta Wyborcza”, 17.10.2001.
Michnik A., Wasz prezydent, nasz premier, „Gazeta Wyborcza”, 3.07.1989.
Niech wróci Wojcieszczuk, „Gazeta Wyborcza”, 24.03.1992.
Oklaski dla wojewody, „Gazeta Wyborcza”, 29.04.1992.
Ostatni głos odwołanego. Wojewoda szuka pracy, „Gazeta Wyborcza”, 4.01.1994.
Po dymisji w Lublinie, „Gazeta Wyborcza”, 21.03.1992.
Podchody wokół wojewody, „Gazeta Wyborcza”, 12.02.1992.
Podchody wokół wojewody, „Gazeta Wyborcza”, 15.02.1992.
Polityka przed kompetencjami, „Gazeta Wyborcza”, 18.03.1992.
Sejmik w sprawie wojewody, „Gazeta Wyborcza”, 27.04.1992.
Sierakowska walczy z klerem, „Gazeta Wyborcza”, 3.12.1994.
Sondaż „Gazety” w sprawie wojewody lubelskiego. Zdaniem rządzonych, „Gazeta Wyborcza”, 9.04.1992.
W sprawie wojewody. Oświadczenie liberalów, „Gazeta Wyborcza”, 25.03.1992.
Wejście smoka, „Gazeta Wyborcza”, 4.01.1994.
Włodarczyk w Lublinie, „Gazeta Wyborcza”, 24.02.1992.
Wojcieszczuk na wojewodę, „Gazeta Wyborcza”, 23.03.1992.
Wojewoda po gwiazdce. Po wyborach. Urzędy wojewódzkie czekają na wojewodów, „Gazeta Wyborcza”, 3.12.1997.
Wojewoda pod choinkę, „Gazeta Wyborcza”, 4.11.1997.
Wojewoda Wojcieszczuk odwołany, „Gazeta Wyborcza”, 18.03.1992.
Wokół wojewody, „Gazeta Wyborcza”, 18.02.1992.
Wokół wojewody, „Gazeta Wyborcza”, 25.02.1992.
Wokół wojewody. Odpowiedź w zastępstwie premiera, „Gazeta Wyborcza”, 25.04.1992.
Wykonawca rządowych pomysłów, „Gazeta Wyborcza”, 29.01.1998.
Z Ryszardem Setnikiem, posłem Unii Demokratycznej: o braciach, wojewodzie i związku, „Gazeta Wyborcza”, 27.02.1992.

Akty prawne

- Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 19 stycznia 1928 roku o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej (Dz.U. 1928, nr 11, poz. 86).
Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95).
Ustawa z dnia 22 marca 1990 roku o terenowych organach rządowej administracji ogólnej (Dz.U. 1990, nr 21, poz. 123).
Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (Dz.U. 1998, nr 91, poz. 578).
Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz.U. 1998, nr 91, poz. 575).
Ustawa z dnia 24 lipca 1998 roku o administracji rządowej w województwie (Dz.U. 1998, nr 133, poz. 872).

Ustawa z dnia 24 lipca 1998 roku o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. 1998, nr 96, poz. 603).

Ustawa z dnia 24 lipca 1998 roku o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej (Dz.U. 1998, nr 106, poz. 668).

Literatura

Bouyeure C., Adam Michnik. *Biografia. Wymyślić to, co polityczne*, Kraków 2007.

Chmielecki A., *Porozumienie Centrum. Studium działalności partii i środowiska politycznego*, Warszawa 2003.

Dudek A., *Historia polityczna Polski 1989–2005*, Warszawa 2006.

Dudek A., *Historia polityczna Polski 1989–2023*, Warszawa 2023.

Dudek A., *Kontrolowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990*, Warszawa 2004.

Dudek A., *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–1995*, Kraków 1997.

Dudek A., *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–2001*, Kraków 2004.

Friszke A. (red.), *Solidarność Podziemna 1981–1989*, Warszawa 2006.

Górski G., *Polonia Restituta. Ustrój państwa polskiego w XX wieku*, Lublin 2009.

Holzer J., Leski K., *Solidarność w podziemiu*, Łódź 1990.

Kaczyński J., *Porozumienie przeciw monowładzy. Z dziejów PC*, Warszawa 2016.

Kaliński J., *Transformacja ustrojowa gospodarki polskiej w latach 1989–2004*, Warszawa 2009.

Kallas M., *Historia ustroju Polski X–XX wiek*, Warszawa 2003.

Karnowski M. (oprac.), *Lech Kaczyński. Portret*, Kraków 2010.

Kofta M., Leszczyński A. (red.), *Psychologia Okrągłego Stołu*, Sopot 2019.

Kozyra W., *Polska tradycja samorządowa i jej wpływ na kształt samorządu terytorialnego w III Rzeczypospolitej*, [w:] 25 lat polskiej samorządności. Samorząd terytorialny Europy Środkowo-Wschodniej a model samorządu terytorialnego dla Ukrainy, red. I. Lasek-Surowiec, Chełm 2016.

Kozyra W., *Urząd wojewody lubelskiego w latach 1919–2019. Sto lat funkcjonowania w różnych ustrojach politycznych i systemach administracyjnych*, Lublin 2019.

Kozyra W., *Znaczenie polskiej tradycji administracyjnej dla administracji publicznej III Rzeczypospolitej*, „Dzieje Najnowsze” 2018, t. 50, nr 3. DOI: 10.12775/DN.2018.3.09

Kuźniar R., *Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*, Warszawa 2012.

Lipski J.J., *Idea Katolickiego Państwa Narodu Polskiego. Zarys ideologii ONR „Falanga”*, Warszawa 2015.

Lipski J.J., *Komitet Obrony Robotników KOR – Komitet Samoobrony Społecznej*, Gliwice 1988.

Michnik A., *Kościół – lewica – dialog*, Warszawa 2009.

Michnik A., *Polskie pytania*, Warszawa 2009.

Miernik R., *Charakterystyka wyborów samorządowych w Polsce*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2019, t. 24. DOI: 10.31261/SPUS.2019.24.05

Ptak A., Rydel J., Węc J.J. (red.), *Najnowsza historia świata 1945–1995*, Kraków 1997.

Radzik T., Śladkowski W., Wójcikowski G., Wójcikowski W., *Lublin. Dzieje miasta*, t. 2: XIX i XX wiek, Lublin 2000.

Rakowski M., *Najszysze wybory w najnowszej historii Polski. Zmiana ordynacji pomiędzy dwiema turami głosowania w czerwcu 1989 roku*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2019, t. 22.

Rogulski J., *Samorząd III Rzeczypospolitej. Koncepcje i realizacja*, Warszawa 2000.

Roszkowski W., *Najnowsza historia Polski 1980–2006*, Warszawa 2006.

Stulecie administracji rządowej w województwie lubelskim, koncepcja albumu M. Szumiło, A. Strzępka, Lublin 2019.

Ślżak R., *Samozagłada polskiej gospodarki (1989–2016). Lektura dla każdego rodaka*, Warszawa 2021.

Trembicka K., *Okrągły Stół w Polsce. Studium o porozumieniu politycznym*, Lublin 2003.

Wytrązek W., *Decentralizacja administracji publicznej*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2004, t. 14, nr 3.

Źródła internetowe

- Encyklopedia Solidarności, *Bryłowski Paweł Jan*, <https://encysol.pl/es/encyklopedia/biogramy/15301,Bryłowski-Paweł-Jan.html> (dostęp: 20.11.2024).
- Encyklopedia Solidarności, *Norbert Jan Wojciechowski*, https://archive.is/20160811151252/http://www.encysol.pl/wiki/Norbert_Jan_Wojciechowski#selection-169.298-169.373 (dostęp: 20.11.2024).
- Pracownia Historii Mówionej, *Adam Cichocki – relacja świadka historii*, <https://teatrnn.pl/historiamowiona/swiadcowie/adam-cichocki> (dostęp: 20.11.2024).
- Pracownia Historii Mówionej, *Jak nie zostałem prezydentem Lublina – Tomasz Chareźniski – fragment relacji świadka historii z 9 stycznia 2014*, <https://teatrnn.pl/historiamowiona/fragmenty/jak-nie-zostałem-prezydentem-lublina-tomasz-charezniski-1> (dostęp: 20.11.2024).
- Pracownia Historii Mówionej, *Jan Wojcieszuk – relacja świadka historii*, <https://teatrnn.pl/historiamowiona/swiadcowie/jan-wojcieszuk> (dostęp: 20.11.2024).
- Pracownia Historii Mówionej, *Pierwszy dzień urzędowania – Jan Wojcieszuk – fragment relacji świadka historii*, <https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/dlibra/doccontent?id=50515&dirids=1> (dostęp: 20.11.2024).
- Pracownia Historii Mówionej, *Prezydent Lublina Paweł Bryłowski – Ryszard Setnik – fragment relacji świadka historii z 8 kwietnia 2009*, <https://teatrnn.pl/historiamowiona/fragmenty/prezydent-lublina-paweł-bryłowski> (dostęp: 20.11.2024).
- Pracownia Historii Mówionej, *Program ROAD-u – Marcin Celiński – fragment relacji świadka historii*, <https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/publication/edition/50105/content> (dostęp: 20.11.2024).
- Pracownia Historii Mówionej, *Wybory samorządowe w 1990 roku*, <https://teatrnn.pl/lublin-fotografia/wybory-samorządowe-w-1990-roku> (dostęp: 20.11.2024).
- Pracownia Historii Mówionej, *Zasady polityki kadrowej w Urzędzie Wojewódzkim – Adam Cichocki – fragment relacji świadka historii*, <https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/dlibra/docmetadata?id=50467&from=publication> (dostęp: 20.11.2024).
- Sprawozdanie Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej o poselskim projekcie uchwały w sprawie uznania decyzji o wprowadzeniu stanu wojennego za nielegalną oraz powołania Komisji Nadzwyczajnej – wypowiedź poseł Izabelli Sierakowskiej, 1.02.1992, <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata1.nsf/5c30b337b5bc240ec125746d0030d0fc/91c4624a82ac9ccfc125750500460636?OpenDocument> (dostęp: 20.11.2024).
- Szukała M., *Wybory samorządowe w 1990 r. to pierwsze w III RP w pełni wolne wybory*, 27.05.2020, <https://kultura.gazetaprawna.pl/artykuly/1479510,wybory-samorządowe-1990-solidarnosc.html> (dostęp: 20.11.2024).
- Urząd Miasta Lublin, *Byli prezydenci Lublina*, <https://lublin.eu/prezydent-miasta-lublin/prezydenci-lublina> (dostęp: 20.11.2024).

ABSTRACT

The article concerns the first period of socio-political transformation in Poland, which significantly influenced the activities of the Lublin voivodes, who managed the structure of general administration in the area of the so-called small Lublin Voivodeship in 1989–1998. In particular, it analyzed the socio-political situation in the country and its impact on the functioning of the Voivodeship Office in Lublin in the periods of: Stanisław Sochaj – voivode of Lublin at the turn of the century (1988–1990); “Solidarity” voivodes – Dr. Jan Wojcieszuk and Adam Cichocki (1990–1993); the first “post-communist” voivode Edward Hunk and the third “Solidarity” voivode Krzysztof Michalski (1993–1998).

Keywords: socio-political transformation; parliamentary elections; presidential elections; local government elections; political parties; Lublin voivodes; Lublin Voivodeship Office; “Solidarity” voivodes; democratic state of law

